

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

ALJA GORIČAN

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

OBLIKOVANJE REZERVACIJ V BANČNIŠTVU

Ljubljana, maj 2004

ALJA GORIČAN

IZJAVA

Študentka Alja Goričan izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Marka Košaka in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 26.05.2004

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. REZERVACIJE V BANČNIŠTVU.....	2
2.1. DEFINICIJA REZERVACIJ.....	2
2.2. RAČUNOVODSKE METODE IN OBLIKOVANJE REZERVACIJ.....	3
2.2.1. Metoda HCA.....	3
2.2.2. Metoda MVA.....	4
2.2.3. Različni vplivi metod HCA in MVA na ključne računovodske postavke.....	5
2.2.4. Mednarodni računovodski standardi.....	6
2.2.5. Pristopi določanja bančnih rezervacij.....	6
2.3. OBDAVČENJE IN OBLIKOVANJE REZERVACIJ.....	7
2.4. KAPITALSKA USTREZNOST IN OBLIKOVANJE REZERVACIJ.....	8
2.4.1. Teoretični temelji pri postavljanju minimalnih kapitalskih zahtev.....	8
2.4.2. Problemi pri merjenju kapitalske ustreznosti.....	9
2.4.3. Baselski standardi.....	9
2.4.4. Konkurenčne posledice.....	10
2.5. OBIČAJNA PRAKSA PRI OBLIKOVANJU REZERVACIJ.....	10
2.5.1. Narava in obseg računovodskih pravil in napotkov.....	10
2.5.2. Posebne in splošne rezervacije.....	11
2.5.3. Osnova za določanje rezervacij.....	11
2.5.4. Določanje primerne velikosti rezervacij.....	11
2.5.5. Obravnava splošnih rezervacij.....	11
2.5.6. Obstoje skritih rezerv.....	11
2.5.7. Deželno tveganje.....	12
2.5.8. Pripoznavanje obresti.....	12
2.6. DETERMINANTE REZERVACIJ ZA POTENCIALNE IZGUBE.....	12
2.6.1. Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje bančnih rezervacij.....	13
2.7. MAKROEKONOMSKI VZROKI OBLIKOVANJA REZERVACIJ.....	15
2.7.1. Teorije o učinkovitih trgih in bančne rezervacije.....	15
2.7.2. Teorije o bančnih izgubah in oblikovanju rezervacij, ki temeljijo na neučinkovitih trgih.....	16
3. UREDITEV REZERVACIJ V SLOVENIJI.....	17
3.1. OBLIKOVANJE REZERVACIJ.....	18
3.1.1. Splošne in posebne rezervacije.....	18
3.1.2. Dinamične rezervacije.....	18
3.1.3. Kreditna in deželna tveganja.....	19
3.1.4. Razvrstitev aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk.....	20
3.1.5. Restrukturiranje terjatev.....	22
3.1.6. Ocenjevanje potencialnih izgub in oblikovanje posebnih rezervacij iz naslova kreditnega tveganja.....	23
3.1.7. Ocenjevanje potencialnih izgub in oblikovanje posebnih rezervacij iz naslova deželnega tveganja.....	24
3.1.8. Izključevanje prihodkov.....	25
3.1.9. Oblikovanje posebnih rezervacij za druga tveganja.....	25
3.1.10. Celoten znesek oblikovanih rezervacij.....	26
3.1.11. Izvajanje sklepa.....	26
3.1.12. Pošiljanje poročila.....	27

3.2.	RAČUNOVODSKA OBRAVNAVA REZERVACIJ.....	27
3.3.	DAVČNA OBRAVNAVA REZERVACIJ.....	30
4.	OBRAVNAVA REZERVACIJ V KAPITALSKIH SPORAZUMIH.....	31
4.1.	PRVI BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUM.....	32
4.2.	NOVI BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUM.....	33
4.2.1.	Prvi steber: Minimalne kapitalske zahteve.....	34
4.2.2.	Drugi steber: Regulativni nadzor.....	41
4.2.3.	Tretji steber: Tržna disciplina.....	43
5.	SKLEP.....	44
	LITERATURA.....	46
	VIRI.....	48

PRILOGE

SLOVAR TUJIH IZRAZOV

1. UVOD

Temeljna funkcija banke je alokacija finančnih sredstev med sektorjema gospodarstva in prebivalstva, zato je poslovanje banke izpostavljeno številnim različnim vrstam tveganj. Eno izmed tveganj, s katerim se srečujejo praktično vse vrste bank, je tudi kreditno tveganje. Pri tem tveganju gre za negotovost glede delnega ali celotnega izplačila obljubljenih denarnih tokov na terjatve (kreditni), ki jih ima banka med svojimi naložbami.

Slaba posojila, ki jih je banka že odobrila posojilojemalcem, so najpogostejši vzrok za propad banke. Kadar določena banka zabeleži velike izgube, ki izhajajo iz naslova slabih posojil, je ogrožen obstoj banke same, poleg tega pa to pomeni šok tudi za delničarje, vlagatelje, nadzornike, bančne analitike in druge osebe, ki so povezane z delovanjem banke. Banke se torej z obvladovanjem tveganj ne ukvarjajo zgolj iz zornega kota zaščite lastnega poslovanja, temveč to delajo v marsičem tudi za celotno gospodarstvo. Njihov vsesplošni gospodarski pomen jih zato zavezuje tudi k strogi regulativi.

Za obvarovanje bank pred nepredvidenimi izgubami bančni nadzorniki po vsem svetu zahtevajo, da banke vzdržujejo določeno minimalno raven kapitala, ki je določena relativno glede na vrednost celotnih sredstev banke. Na zakonodajnem področju je mejnik že leta 1988 postavila Banka za mednarodne poravnave iz Basla s t.i. Baselskim sporazumom. Koeficient kapitalske ustreznosti, določen s tem sporazumom, lahko kljub njegovi široki uporabi postane zavajajoč pri ocenjevanju finančne stabilnosti banke, če banka ne uporabi pravnega pristopa pri oblikovanju rezervacij. Bistvo obvladovanja kreditnega tveganja so torej sistemi bančnih rezervacij, ki jih bom v svojem diplomskem delu podrobno predstavila, tudi z vidika njihove obravnave v obeh Baselskih kapitalskih sporazumih.

V drugem poglavju predstavljam splošne značilnosti bančnih rezervacij. Najprej pojasnujem, kaj bančne rezervacije sploh so, čemu so namenjene in kateri dve osnovni računovodski metodi lahko banke pri oblikovanju rezervacij uporabljajo. V nadaljevanju opisujem, kakšna je davčna obravnava rezervacij, predvsem v smislu ali in kako bančne rezervacije vplivajo na davčno osnovo davka od dobička. Sledijo vpliv rezervacij na kapitalsko ustreznost banke, glavne determinante, ki določajo znesek oblikovanih rezervacij, ter makroekonomski vzroki in posledice bančnih rezervacij. V tem poglavju so v grobem prikazani tudi rezultati raziskave, ki jo je v štirinajstih državah opravil Price Waterhouse in ki proučuje ključna področja, na katerih prihaja do razlik pri obravnavi rezervacij med različnimi državami.

Tretje poglavje je namenjeno prikazu oblikovanja rezervacij v Sloveniji. Opisana je zakonska podlaga, s katero Banka Slovenije kot pristojna ustanova bankam predpisuje rezervacije, način njihovega oblikovanja, knjigovodskega izkazovanja in daje bankam tudi ustrezna navodila za izvajanje teh predpisov. Temu sledi računovodska obravnava rezervacij

kot jo predpisujejo Slovenski računovodski standardi, na koncu pa še davčna obravnava, ki je določena z Zakonom o davku od dobička pravnih oseb.

Obravnavo rezervacij v obeh Baselskih kapitalnih sporazumih prikazujem v četrtem poglavju. Najprej na kratko predstavim, kako so rezervacije obravnavane v trenutno še veljavnem kapitalnem sporazumu, nato pa, kakšen bo njihov pomen v novem kapitalnem sporazumu.

2. REZERVACIJE V BANČNIŠTVU

2.1. DEFINICIJA REZERVACIJ

Banke morajo pred odobritvijo posojila ali kakšne druge kreditne naložbe komitentu oceniti njegovo kreditno sposobnost oziroma boniteto. Bonitetna ocena naj bi odražala določeno stopnjo verjetnosti, da dolžnik svojih prevzetih obveznosti ne bo sposoben poravnati v dogovorjenih rokih oziroma da bo imel večje ali manjše težave z njihovim rednim servisiranjem. Banka se torej pri odobravanju naložb komitentom izpostavlja tveganju, da bo v prihodnosti morala odpisati odobreno naložbo oziroma njen manjši ali večji del. Odvisno od ocene pričakovane izpostavljenosti banke kreditnemu tveganju, torej tveganju, da dolžnik ne bo v dogovorjenih rokih poravnal dela ali celotne prevzete obveznosti (plačilo obresti, vračilo glavnice ipd.), morajo banke v svojih knjigah narediti popravek vrednosti naložbe oziroma nominalno vrednost naložbe znižati za nek odstotek, ki predstavlja vrednost potencialne izgube ali odpisa terjatve v prihodnjem času. Ko banka naredi popravek vrednosti oziroma zniža nominalno vrednost naložbe, tako na nek način že sedaj odpiše del, ki ustreza višini popravka vrednosti, in sicer v breme prihodkov tekočega poslovanja. To pomeni, da bo dobiček tekočega leta nižji za (neto) oblikovane popravke vrednosti terjatev oziroma za **rezervacije**, ki jih oblikujemo že danes za morebitni v prihodnjem času dejanski odpis terjatev iz naložb, ki jih odobravamo v tem trenutku. S popravki vrednosti torej dopuščamo možnost, da določena bančna naložba ni stoodstotno varna in da se lahko zgodi, da jo bo morala banka nekoč deloma ali v celoti odpisati in s tem torej za vedno izgubiti denarni znesek, ki ustreza vrednosti odpisane naložbe (Nikolić, 2002, str. 28).

V Beattie et al. (1995, str. 9) najdemo standardno definicijo rezervacij, po kateri so **rezervacije** finančen znesek ocenjenih stroškov banke, ki se bodo v prihodnosti zagotovo pojavili, vendar njihov obseg oziroma njihova veličina do nekega trenutka v prihodnosti ne more biti točno določena. Banka sicer pričakuje, da se bo del njenega obstoječega kreditnega portfelja izkazal kot slabi krediti, vendar pa je negotova glede obsega teh kreditov.

Za razliko od rezervacij pa **rezerva** pomeni alokacijo oziroma razporeditev dela dobička iz nekega računovodskega obdobja za dejanske ali pričakovane in predvidevane potrebe banke, ki bodo nastale v prihodnosti (Laughlin, Gray, 1988, str. 68).

Z namenom, da delničarji banke in drugi upniki ne bi dobili napačne slike, da banka danes posluje zelo uspešno, čez nekaj let pa se lahko zgodi, da gre zaradi odpisa terjatev, ki jih odobrava danes, v stečaj, morajo banke oblikovati rezervacije za potencialne izgube že danes, torej v trenutku, ko odobravajo naložbo. Tako si lahko upniki banke, delničarji, nadzorni organi in druga zainteresirana javnost ustvarijo realnejšo podobo o kvaliteti naložb banke in s tem njene izpostavljenosti kreditnim in drugim tveganjem. Zaradi oblikovanih rezervacij v breme prihodkov tekočega poslovanja banka torej v tekočem poslovnem obdobju ne more izkazovati nerealno visokih dobičkov in s tem prikrivati morebitno slabo poslovanje (zaradi slabih ali dvomljivih naložb), ki bi utegnilo povzročiti visoke izgube (zaradi odpisa terjatev) v prihodnjem času (Nikolić, 2002, str. 28).

2.2. RAČUNOVODSKE METODE IN OBLIKOVANJE REZERVACIJ

Bančne rezervacije so v zadnjem času postale pomembna determinanta dobičkonosnosti banke, prav tako pa vplivajo tudi na merjenje njene kapitalske ustreznosti; te meritve so pomembne pri ugotavljanju stabilnosti globalnega finančnega sistema. V nadaljevanju bom predstavila računovodske rešitve, ki se nanašajo na merjenje dobičkonosnosti in kapitala banke.

Namen in smisel oblikovanja rezervacij je torej odvisen tudi od računovodske metode, ki jo banka uporablja pri evidentiranju svojega poslovanja. Banke imajo na izbiro dve temeljni računovodski metodi. Tradicionalni pogled se odraža v računovodstvu, ki temelji na preteklih podatkih o poslovanju banke (*historic cost accounting – HCA*). Moderni pristop (*market value accounting – MVA*) pa priporoča računovodstvo, ki temelji na tržni vrednosti, kar naj bi bolje odražalo realnost in s tem dajalo boljšo osnovo za sprejemanje odločitev.

2.2.1. Metoda HCA

Metoda HCA temelji na vrednostih, po katerih so transakcije med banko in tretjo osebo dejansko potekale. Opiranje na dejanske (pretekle) podatke zagotavlja, da so vrednosti računovodskih podatkov objektivne in dokazljive.

Po tej računovodski metodi je dobiček nekega računovodskega obdobja enak povečanju (ali zmanjšanju) neto knjižne vrednosti bančnih sredstev oziroma obveznosti do virov sredstev. Dobiček pri HCA metodi izračunamo na podlagi primerjanja prihodkov in odhodkov, ki se nanašajo na isto računovodsko obdobje. Odhodke torej vključimo v tisto računovodsko

obdobje, v katerem prikažemo prihodke, ki so nastali kot posledica teh odhodkov. Taka primerjava prihodkov z odhodki nekega računovodskega obdobja pa je pogosto v nasprotju z drugim računovodskim načelom; načelom previdnosti. To načelo pravi, da lahko banka knjiži svoje prihodke šele takrat, ko so ti dejansko nastali, odhodki pa morajo biti evidentirani že v trenutku, ko lahko predvidevamo, da bodo nastali (Beattie et al., 1995, str. 9). Na ta problem je opozoril že Thomas (1975, str. 66). Skoraj vsako priznavanje prihodkov namreč zahteva razporeditev teh prihodkov k ustreznim odhodkom, prav tako pa razporeditev zahtevajo tudi nepredvidljivi izdatki in možne izgube v prihodnosti, torej tudi rezervacije. Te razporeditve pa so pogosto nepopravljive, zato oblikovanje rezervacij pomembno vpliva na poslovni izid banke.

Če ni kreditnega tveganja, je vrednost kreditnega portfelja banke po metodi HCA preprosto enaka nominalni vrednosti nevrnjenih kreditov. Če banka predpostavlja, da je nek kredit slab oziroma da ne bo vrnjen, banka odpiše določen del vrednosti tega kredita. Banka torej za te namene oblikuje rezervacije za slabe kredite. Rezervacije po svoji vsebini niso nič drugega kot popravki vrednosti naložb, po pomenu pa so današnji odpisi terjatev, za katere domnevamo, da v prihodnosti ne bodo vnovčene, v breme prihodkov tekočega poslovanja. Pri tem seveda terjatev ne odpisujemo dobesedno, saj jih še vedno vodimo v knjigovodski evidenci (Nikolić, 2002, str. 29). Rezervacije lahko prikažemo kot posebno postavko na strani obveznosti v bilanci stanja banke ali pa kot protipostavko na strani sredstev pri kreditih, na katere se rezervacije nanašajo (Beattie et al., 1995, str. 9).

Kritike računovodske metode HCA se nanašajo predvsem na to, da ne omogoča primerjav med različnimi bankami, ker ne odraža tržne vrednosti kreditnega portfelja posamezne banke.

2.2.2. Metoda MVA

Pri metodi MVA prikazujemo sredstva in obveznosti do virov sredstev po njihovi tržni vrednosti. Kredit bo tu zabeležen po sedanjih vrednosti pričakovanih denarnih tokov.

Pyle (1986, str. 194), Mengle (1990, str. 85) in White (1991, str. 12) poudarjajo tri možne prednosti te metode v primerjavi z metodo HCA. *Prvič*, metoda MVA zazna spremembe v vrednosti sredstev in obveznosti do virov sredstev takoj, ko se pojavijo, in zato zagotavlja zgodnji varnostni mehanizem za preprečevanje problemov glede kakovosti kreditov. Na vrednost sredstev in obveznosti do virov sredstev vplivajo spremembe v kreditni kakovosti in tržnih obrestnih merah. Če uporabljamo metodo HCA, pa se spremembe v kakovosti kreditov zaznajo le takrat, ko je za neko sredstvo oblikovana rezervacija ali kadar to sredstvo odpišemo. Spremembe tržnih obrestnih mer pa vplivajo na portfelj kreditov le v primeru prodaje sredstev oziroma kadar so obveznosti poravnane. *Drugič*, managerji se manj osredotočajo na računovodske posledice svojih odločitev, če banka uporablja metodo

MVA v primerjavi s HCA metodo. Pri HCA metodi lahko managerji namreč ustvarijo pozitiven vtis zaradi realizacije dobička, ki se izkaže v računovodskih izkazih. *Tretjič*, pri uporabi MVA metode imajo bančni nadzorniki boljši pogled na zaščito, ki jo banka nudi svojim varčevalcem.

Glavni problem pri uporabi metode MVA je določitev tržne vrednosti posameznih finančnih instrumentov, v primeru bank predvsem kreditov. Kadar se cene oblikujejo na trgu, je potrebno določiti, katero ceno bodo uporabili. Poleg tega obstajajo tudi drugi pomembni problemi v zvezi z uporabo MVA metode v računovodstvu. Različne metode vrednotenja sredstev in obveznosti do virov sredstev so subjektivne, zato jih težko ocenimo in preverimo. Pri uporabi metode MVA se pojavlja tudi problem, katera je primerna diskontna stopnja, ki jo morajo banke uporabiti pri vrednotenju slabih kreditov (Beattie et al., 1995, str. 11-12).

2.2.3. Različni vplivi metod HCA in MVA na ključne računovodske postavke

Različnost metod HCA in MVA povzroča razlike pri določanju vrednosti neto sredstev in dobička banke. Če dolžnik odplača vsa plačila, ki so dogovorjena v kreditni pogodbi, in če je diskontna stopnja enaka obrestni meri kredita, potem med metodama HCA in MVA ni nobenih razlik.

Pri uporabi metode MVA so vse potencialne izgube v zvezi s posameznim kreditom že zajete v tržni vrednosti tega kredita. Zato oblikovanje rezervacij ni značilnost te metode, pri metodi HCA pa se rezervacije za potencialne izgube oblikujejo.

Pri metodi MVA je sprememba tržne vrednosti kreditnega portfelja na koncu obdobja v primerjavi z začetkom odraz spremenjenih tržnih obrestnih mer, pričakovanih izostankov plačil ali restrukturiranja kreditne pogodbe (v smislu velikosti in/ali časovnih rokov odplačil). Če uporabljamo metodo HCA, je edini razlog za spremembo neto vrednosti bančnega portfelja pričakovanje, da dolžnik ne bo poravnal svojih obveznosti.

Pri metodi MVA je dobiček iz naslova kreditnega portfelja v nekem obdobju preprosto enak spremembi vrednosti kreditnega portfelja v tem obdobju. Pri HCA metodi je tveganje izostanka plačila določeno z zneskom oblikovanih rezervacij, ki zmanjšujejo dobiček banke, zneski plačanih obresti pa se prikažejo v izkazu poslovnega izida in dobiček banke povečujejo (Beattie et al., 1995, str. 13-14).

2.2.4. Mednarodni računovodski standardi

Obstoječa splošno sprejeta računovodska načela temeljijo na metodi HCA. V skladu s temi načeli so rezervacije povezane s kreditnim portfeljem glede datuma v bilanci stanja. Cilj bančnih rezervacij je torej določiti izpostavljenost banke izgubam, ki pa niso natančno znane.

Med mednarodne določbe, ki urejajo rezervacije, spada tudi mednarodni računovodski standard, ki opredeljuje razkritja v računovodskih izkazih bank in podobnih finančnih institucij (Komerički, 2004, str. 71). Ta standard navaja, da se znesek izgub, ki jih banka ugotovi posebej, pripozna kot odhodek in odšteje od knjigovodskega zneska ustrezne vrste terjatev kot dolgoročna rezervacija za izgube iz terjatev. Tudi zneski možnih izgub, ki jih banka ne ugotovi posebej, izkušnje pa kažejo, da so med terjatvami, se pripoznajo kot odhodki in se odštejejo od celotnega knjigovodskega zneska terjatev, izkažejo pa se kot dolgoročne rezervacije za izgube iz terjatev. Ocena opisanih izgub je odvisna od presoje posloводства banke. Pomembno je, da posloводство dosledno ocenjuje izgube iz obdobja v obdobje. Banka mora vse zneske, ki jih je dolgoročno rezervirala v zvezi z izgubami iz terjatev obračunati kot zmanjšanje čistega dobička. Vsak storno, ki je posledica zmanjšanja omenjenih zneskov, pa poveča čisti dobiček banke. Prav tako mora banka vse zneske, ki jih je dolgoročno rezervirala za splošna bančna tveganja, ločeno prikazati kot zmanjšanje čistega dobička. Vsak storno, ki je posledica zmanjšanj omenjenih zneskov, pa poveča čisti dobiček banke (Mednarodni računovodski standardi, 2001, str. 639).

Po mednarodnih računovodskih standardih se bančne rezervacije ne oblikujejo glede na razvrstitev dolžnikov v bonitetne razrede, temveč se znesek rezervacij določi izključno glede na oceno banke, kolikšna je verjetnost, da bo posojilojemalec v dogovorjenih rokih poravnal svoje obveznosti (IAS 37: Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets, 2003). Po teh standardih so bančne rezervacije najboljše sedanje ocene izdatkov, ki so potrebni za poravnavo sedanje obveze na dan bilance stanja. Pri določanju najboljše ocene dolgoročne rezervacije se upoštevajo tveganja in negotovosti, ki neizogibno spremljajo številne dogodke in okoliščine. Vrednost dolgoročne rezervacije mora torej biti enaka sedanji vrednosti izdatkov, ki so po pričakovanju potrebni za poravnavo obveze.

2.2.5. Pristopi določanja bančnih rezervacij

Obravnava pristopov v zvezi z ocenjevanjem in določanjem primerne višine bančnih rezervacij izvira in prevladuje predvsem v ZDA. Ločimo štiri različne pristope, ki obravnavajo to tematiko (Beattie et al., 1995, str. 21-22): konstanten odstotek od vrednosti kreditov, primerjalni ekvivalent, pretekle izgube pri kreditih in analiza kreditov. Posamezna banka lahko uporablja tudi kombinacijo teh metod. Prve tri metode so statistične, medtem ko četrta temelji predvsem na nekem mnenju oziroma oceni.

Pristop, ki uporablja konstanten odstotek od vrednosti kreditov, temelji na ciljnem razmerju med rezervacijami in celotnim zneskom danih kreditov. To razmerje je lahko določeno na podlagi izkušenj ali pa relevantno mejo določi davčna ali nadzorna oblast.

Pri uporabi pristopa primerjalnega ekvivalenta se rezervacije oblikujejo v takem obsegu, v kakršnem jih oblikujejo primerljive banke.

Tretji pristop, pri katerem upoštevamo pretekle podatke o višini bančnih izgub, imenujemo tudi eksperimentalni ali formula pristop. Pri tem pristopu so osnova za določanje višine rezervacij izgube, ki jih je banka imela v preteklih zadnjih treh do petih letih in so posledica slabih kreditov.

Obravnavane tri statistične metode je zaradi njihovih konceptov težko zagovarjati. Izključno zanašanje na te metode ni smiselno zaradi narave kreditnega portfelja banke, ki se lahko spreminja.

Analiza kreditov predstavlja pristop, pri katerem kredite razvrstimo v različne kategorije in posameznim kategorijam pripišemo različne stopnje tveganja ter tako določimo višino rezervacij, ki jih mora banka oblikovati.

2.3. OBDAVČENJE IN OBLIKOVANJE REZERVACIJ

Razlike v oblikovanih rezervacijah med mednarodno aktivnimi bankami so vsaj delno odvisne od davčnega sistema države, v kateri banka posluje in/ali v kateri se nahaja sedež banke. Davki vplivajo na denarne tokove banke, njen dobiček in tako posledično tudi na kapital banke. Na primer, če lahko v neki državi povečanje oblikovanih rezervacij zmanjšuje davčno osnovo, potem rezervacije znižujejo znesek davka, ki ga mora banka plačati. V tem primeru so v tekočem obdobju zmanjšani denarni odtoki banke. Tudi dobiček in kapital banke se zmanjšata na račun oblikovanih rezervacij, toda ta učinek se ublaži z nižjim zneskom plačanega davka. Gre torej za izbiro med minimiziranjem denarnih odtokov in maksimiziranjem premoženja in kapitala banke.

Poleg tega je potrebno tukaj upoštevati še drug pomemben vidik. Interesi organov, ki opravljajo nadzor bank in fiskalnega sistema, si na področju rezervacij nasprotujejo. Država bi rada čimbolj napolnila proračun, nadzorniki bank pa so po drugi strani za čimvečjo stabilnost bančnega sistema in zato bankam predpisujejo rezervacije. Rešitve po posameznih državah so različne, v vseh pa je ta spor viden (Sporen davčni status rezervacij, 1998, str. 5).

Do razlik med nacionalnimi davčnimi pravili različnih držav prihaja predvsem na naslednjih področjih (International Bank Taxation, 1993):

1. primerjava med davčno in računovodsko obravnavo rezervacij

V nekaterih državah obstaja zelo malo razlik med načinom, kako neko transakcijo prikažemo v računovodskih izkazih, in načinom, kako to transakcijo obravnavamo z davčnega vidika. Na drugi strani pa se nahajajo države, kjer se pojavljajo pomembne razlike med merjenjem dobička za davčne in računovodske namene.

2. omejevanje zneska rezervacij, ki lahko znižuje davčno osnovo

Davčne oblasti lahko na dva načina omejujejo znesek rezervacij, s katerimi lahko banka znižuje svojo davčno osnovo. *Prvič*, lahko določijo obdavčljivi dobiček banke. *Drugič*, lahko zahtevajo uporabo formule, s katero se določi znesek rezervacij, ki lahko zmanjšuje davčno osnovo banke. Omejitev je v obliki odstotka od dobička v določenem obdobju ali pa je določena z odstotkom od celotnih sredstev, lahko pa se določijo tudi posamezni odstotki za različne razrede sredstev banke.

3. vpliv splošnih in posebnih rezervacij ter odpisov terjatev na zmanjšanje plačila davka

Določene države priznavajo slabe kredite v davčne namene samo, če jih banke odpišejo, druge države pa pri zmanjšanju davčne osnove upoštevajo tako odpise terjatev kot tudi posebne rezervacije. V nekaterih državah pa tudi splošne rezervacije vplivajo na izračun obdavčljivega dobička.

4. izbira metode, ki določa višino dovoljenih rezervacij

Davčne oblasti lahko dovolijo, da banke izbirajo med posameznimi alternativnimi metodami za določitev dovoljenega zneska rezervacij.

2.4. KAPITALSKA USTREZNOST IN OBLIKOVANJE REZERVACIJ

Bančni nadzorniki predpisujejo minimalno raven kapitala, ki ga morajo banke vzdrževati z namenom zmanjševanja tveganja nesolventnosti banke. Minimalna raven bančnega kapitala je ponavadi izražena relativno kot del sredstev banke. Količnik kapitalске ustreznosti določene banke je tako v tesni povezavi z odločitvami o bančnih rezervacijah. Predpisi o kapitalski ustreznosti bank zato vplivajo na oblikovanje rezervacij banke (Beattie et al., 1995, str. 33).

2.4.1. Teoretični temelji pri postavljanju minimalnih kapitalskih zahtev

Pri postavljanju zahtevane ravni kapitalске ustreznosti morajo bančni nadzorniki pretehtati stroške in koristi, ki jih s svojimi zahtevami povzročajo. Predpisana minimalna raven kapitala na eni strani povzroča povečanje stroškov kapitala banke, saj je finančni vzvod¹

¹ Finančni vzvod je razmerje med upniškim (dolžniškim) kapitalom in lastniškim kapitalom (Ribnikar, 1994, str. 195).

banke manjši kot bi bil, če teh predpisov ne bi bilo. Na drugi strani pa morajo bančni nadzorniki upoštevati tudi koristi, ki so jih deležne banke same ter ostali udeleženci, kažejo pa se predvsem v manjšem tveganju nesolventnosti banke. Povečanje stroškov kapitala lahko brez velikih težav napovemo in tudi številčno izrazimo. V nasprotju z njimi pa koristi zelo težko izračunamo in jih lahko ocenimo le na osnovi presoj.

2.4.2. Problemi pri merjenju kapitalske ustreznosti

Uporaba predpisov o kapitalski ustreznosti bank zahteva definicijo in merjenje tega, kar uvrščamo v kapital banke, ter način, kako banke določijo celotno vrednost svojih sredstev ali obveznosti do virov sredstev. Poleg tega mora biti predpisano tudi merjenje vseh ostalih kategorij, ki jih morajo banke prikazati v števcu ali v imenovalcu količnika kapitalske ustreznosti.

Pri izračunavanju količnika kapitalske ustreznosti prihaja med različnimi državami do razlik, ki izhajajo iz uporabe različnih računovodskih metod ter razlik med davčnimi sistemi. Razlike se pojavljajo tako pri obravnavi splošnih in posebnih rezervacij kot tudi pri vrednotenju sredstev in kapitala banke (Beattie et al., 1995, str. 35).

2.4.3. Baselski standardi

Leta 1988 so nastali Baselski standardi (*The Basel Capital Accord*), ki so predstavili in postavili mednarodne standarde glede kapitalske ustreznosti bank. Osnovni značilnosti Baselskih standardov sta njihova obvezna uporaba za mednarodno aktivne banke in vključitev kapitalskih zahtev za kreditno in tržno tveganje. Ti standardi predpisujejo relativno enostavno metodologijo, zato je predpisana metodologija za merjenje tveganj uporabna po vsem svetu. Dobra stran uvedbe Baselskih standardov je bilo tudi znatno povečanje koeficientov kapitalske ustreznosti pri mednarodno aktivnih bankah od leta 1988 dalje.

Predlagani novi kapitalski sporazum (*The New Basel Capital Accord*) za merjenje kapitalske ustreznosti naj bi odpravil večino problemov Baselskega sporazuma iz leta 1988 preko uvedbe tristebnega načina ugotavljanja kapitalske ustreznosti. Revidiranemu kvantitativnemu stebru za izračun minimalno zahtevanega koeficienta kapitalske ustreznosti bosta dodana dva nova kvalitativna stebra, regulativni nadzor in tržna disciplina. Pri tem naj bi novi kapitalski sporazum ohranil poslanstvo starega kapitalskega sporazuma, to je promoviranje varnosti in stabilnosti finančnega sistema (Sušnik, 2000, str. 21-22).

Baselski standardi priznavajo, da višina oblikovanih bančnih rezervacij vpliva na mnogo ostalih kategorij, ki odražajo poslovanje banke. Razlike v znesku celotnih rezervacij in

njihova razdelitev na splošne in posebne rezervacije ima lahko pomemben vpliv na kapitalsko ustreznost banke. Obravnavi rezervacij v okviru obeh Baselskih kapitalskih sporazumov je namenjeno četrto poglavje tega diplomskega dela.

2.4.4. Konkurenčne posledice

Predpisi in pravila glede kapitalne ustreznosti zahtevajo, da imajo banke nižje ravni finančnega vzvoda, kot bi bile, če bi jih banke same prostovoljno določile. To povečuje stroške kapitala bank in jih postavlja v slabši konkurenčni položaj v primerjavi z drugimi bankami, ki nimajo omejitev glede kapitalne ustreznosti (Beattie et al., 1995, str. 42).

Izračun in uporaba količnika kapitalne ustreznosti vpliva na konkurenčnost bank tudi zaradi razlik v računovodskih metodah med različnimi državami. To daje prednost bankam tistih držav, kjer so računovodski predpisi manj strogi in dopuščajo bankam več svobode.

Poleg tega obstajajo med državami razlike tudi glede tega, kako v posamezni državi tolmačijo Baselske standarde in kako se ti standardi izvršujejo.

2.5. OBIČAJNA PRAKSA PRI OBLIKOVANJU REZERVACIJ

Mednarodne razlike glede velikosti oblikovanih rezervacij lahko delno pripišemo različnemu računovodskemu spremljanju rezervacij, neenaki davčni obravnavi rezervacij posameznih držav in predpisom, ki urejajo kapitalno ustreznost. V nadaljevanju tega podpoglavja bom predstavila ključna področja, na katerih prihaja do razlik pri obravnavi rezervacij. Ugotovitve so nastale na podlagi raziskave, ki jo je opravil Price Waterhouse (Guide to Auditing the Allowance for Loan Losses of Banks, 1992). V njej so proučevali računovodske metode, ki se nanašajo na bančne rezervacije in ki so jih banke v proučevanih štirinajstih državah uporabljale 31. marca 1994. Izsek rezultatov te raziskave je v obliki tabele prikazan tudi v prilogi A.

2.5.1. Narava in obseg računovodskih pravil in napotkov

V zvezi z veljavo pravil in kriterijev za oblikovanje bančnih rezervacij se pojavljajo med državami pomembne razlike. Na eni strani obstajajo države, ki nimajo kakšnih posebnih pravil za urejanje rezervacij (Švica, Belgija, Luksemburg), spet druge države pa natančno predpisujejo obseg rezervacij (Japonska). V večini držav, kjer določena pravila in kriteriji obstajajo, le-ti niso preveč strogo določeni in tako omogočajo bankam določeno mero svobode pri odločitvah, ki zadevajo oblikovanje rezervacij.

2.5.2. Posebne in splošne rezervacije

Vse države, z izjemo ZDA, ločijo posebne in splošne rezervacije, vendar pa to razlikovanje ni standardno določeno in se zato med posameznimi državami razlikuje.

2.5.3. Osnova za določanje rezervacij

V večini držav se posebne rezervacije za komercialne kredite ponavadi določajo na individualni osnovi, rezervacije za kredite prebivalstvu pa v glavnem temeljijo na razredu (*pool*) kreditov. V nekaterih državah pa predpisi zahtevajo, da se vsi krediti obravnavajo na individualni osnovi (npr. Italija). Za splošne rezervacije ponavadi sicer ni posebnih navodil (Francija, Švica), lahko pa se določajo na osnovi stanja celotnih terjatev (Japonska), stanja celotnih terjatev, od katerih odštejemo posebne rezervacije (Avstralija) ali na osnovi razreda kreditov.

2.5.4. Določanje primerne velikosti rezervacij

Pristop pri oblikovanju rezervacij, ki ga posamezna država uporablja, je razviden iz osnove, ki jo je izbrala za določanje rezervacij, in iz metode, ki določa velikost oblikovanih rezervacij. V Španiji, Luksemburgu in na Japonskem obstajajo zakonsko določeni predpisi, ki urejajo raven oblikovanih rezervacij. V drugih državah pa predpisi glede oblikovanja rezervacij segajo od strogo določenih formul oziroma statističnega pristopa do pristopov, ki temeljijo predvsem na oceni, ki izvira iz analize kreditov. Nekatero države izbiro pristopa glede oblikovanja rezervacij prepuščajo bankam samim (Švica, Avstralija), spet druge pa s strani nadzornikov ponujajo razne napotke glede pristopa pri oblikovanju rezervacij in dejavnikov, ki naj bi jih banke pri tem upoštevale.

2.5.5. Obravnava splošnih rezervacij

Razlike med državami se pojavljajo na področju računovodske in regulatorne obravnave splošnih rezervacij. Splošne rezervacije se lahko prikažejo kot odbitek od celotnih sredstev ali pa jih izkažemo na strani obveznosti do virov sredstev.

2.5.6. Obstoj skritih rezerv

Skrite rezerve so tisti del rezervacij, ki presega znesek rezervacij, oblikovanih in pojasnjenih na ekonomski osnovi. Te presežne rezervacije za potencialne izgube praviloma imenujemo rezerve. Oblikovanje rezerv je v nekaterih državah dovoljeno (Nemčija, Švica,

Luksemburg), v drugih pa ne. Trend vodi k opuščanju oblikovanja skritih rezerv in je usmerjen k predpisovanju maksimalnega dovoljenega zneska rezervacij, ki naj bi bil določen kot odstotek od neke osnove (npr. od terjatev).

2.5.7. Deželno tveganje

Deželno tveganje je v zvezi z bančnimi rezervacijami lahko obravnavano na različne načine. V nekaterih državah (Danska) upravljanje s tem tveganjem prepuščajo bankam, ki naj same presodijo, kakšna je njihova izpostavljenost iz naslova tega tveganja. V drugih državah (Španija, Švica) pa obstajajo zakonsko določeni predpisi glede obravnave tega tveganja. Rezervacije, ki so oblikovane na podlagi izpostavljenosti banke deželnemu tveganju, so ponavadi obravnavane kot posebne rezervacije (Nemčija), ponekod pa jih uvrščajo tudi k splošnim rezervacijam (Avstralija).

2.5.8. Pripoznavanje obresti

Banke so upravičene do pridobivanja obresti iz naslova danega kredita dokler kredit ni do konca odplačan ali dokler se ne spremenijo pogoji kreditne pogodbe. Banka ima torej pravico do dobivanja obresti tudi takrat, kadar za posamezen kredit oblikuje rezervacije.

Glavni računovodski problemi se nanašajo na vprašanja, ali naj se obresti pripoznajo tudi tistim kreditom, za katere je banka oblikovala rezervacije in kako te pripoznane obresti prikazati v računovodskih izkazih. Računovodska praksa v nekaterih državah je taka, da obresti ne pripoznavajo, ostale države pa se razlikujejo glede na uporabo računovodske metode v zvezi s pripisovanjem obresti, ki so pripoznane, čeprav posojiljemalec ni poravnal svojih plačil.

2.6. DETERMINANTE REZERVACIJ ZA POTENCIALNE IZGUBE

V prejšnjih podpoglavjih sem pokazala, da sta konkurenčna prednost in kapitalna ustreznost bančnega sektorja ter posledično stabilnost globalnega finančnega sistema odvisni od ravni in časovne razporeditve bančnih rezervacij. V tem podpoglavju pa bom predstavila variabilnost pri oblikovanju bančnih rezervacij, ki jo lahko pripišemo dejstvu, da imajo managerji banke določena pooblastila pri odločitvah o oblikovanju bančnih rezervacij, in izpostavila dejavnike, ki vplivajo na njihove odločitve.

2.6.1. Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje bančnih rezervacij

V Beattie et al. (1995, str. 84-96) najdemo naslednje dejavnike, ki imajo vpliv na oblikovanje bančnih rezervacij:

Kvaliteta kreditnega portfelja

Kvaliteta kreditnega portfelja banke je funkcija starosti banke, sestave kreditnega portfelja banke, nagnjenosti managementa banke k tveganju in splošnih makroekonomskih pogojev. Pričakujemo lahko, da bodo nove banke v večji meri odobravale kredite bolj tveganim podjetjem, zato se bodo izpostavljale relativno večjemu tveganju nastanka potencialnih izgub. Ta večja izpostavljenost predstavlja ceno vstopa na nove trge. Obstajajo seveda tudi medsektorske razlike v kvaliteti bančnih kreditov zaradi razlik v tveganju, ki ga lahko pripišemo posameznim sektorjem gospodarstva. Poleg tega se bo, ceteris paribus, kvaliteta kreditnega portfelja banke povečala z večjo nenaklonjenostjo tveganju managerjev banke in z izboljšanjem splošnih ekonomskih pogojev.

Davčna pravila

V enem izmed prejšnjih podpoglavij sem že opisala, da obstaja med državami mnogo razlik glede davčnih predpisov, ki vplivajo na odločitve o oblikovanju bančnih rezervacij. Pomembne so zlasti razlike, ki se v davčnih predpisih pojavljajo glede zmanjševanja davčne osnove banke na račun rezervacij. Posebno so pomembni odbitki v obliki splošnih rezervacij, posebnih rezervacij in odpisov ter omejitve glede tega, kolikšen znesek rezervacij lahko upoštevamo kot zmanjšanje davčne osnove.

Predpisi glede kapitalske ustreznosti

S. Moyer (1990, str. 130) je med drugim proučevala tudi hipotezo, s katero bi pojasnila izbiro računovodske metode v bankah in se nanaša na koeficient kapitalske ustreznosti. Rezultati, ki jih je dobila pri proučevanju vzorca bank v obdobju 1981-1986, so v glavnem skladni s hipotezo, da se managerji banke odločijo za naraščajoč delež računovodskih prilagoditev takrat, ko koeficient kapitalske ustreznosti relativno pada proti svojemu regulatorno določenemu minimumu.

Reakcija trga kapitala

Na učinkovitih trgih so cene delnic dober in objektivni pokazatelj tržnih pričakovanj glede višine in tveganosti prihodnjih dividend banke. Cene delnic bodo narasle, kadar se bodo povečala pričakovanja glede prihodnjih izplačil dividend. Do padca cen delnic pa bo prišlo v primeru, ko se bo stopnja tveganosti prihodnjih dividend povečala.

Povečanje oblikovanih rezervacij za potencialne izgube lahko oznani nižjo pričakovano stopnjo dividend in/ali povečanje tveganja, ki mu je banka izpostavljena. Delničarji bodo zahtevali višji dobiček, posledično pa se bodo povečali tudi stroški, ki bodo nastali zaradi povečanja dodatnega kapitala.

Na delno učinkovitih trgih bodo cene delnic reagirale na spremembe v oblikovanju bančnih rezervacij v samo enem od dveh primerov. *Prvič*, če bo sprememba nepričakovana in bo prinesla investitorjem novo informacijo, ki je relevantna za spremembo cene, oziroma *drugič*, če ima sprememba za banko realne posledice (npr. vpliv preko davkov, regulativni vplivi, ipd.).

Splošni makroekonomski pogoji

Splošni makroekonomski pogoji so ključen dejavnik, ki vpliva na kakovost kreditnega portfelja banke, saj ti pogoji določajo dolžnikovo sposobnost, da bo le-ta poravnal svoje obveznosti do banke. Makroekonomsko okolje vpliva tudi na časovno razporeditev bančnih rezervacij, na obliko, v kateri se te nahajajo, in na odnos bančnih nadzornikov do oblikovanja rezervacij. Vpliv splošnih ekonomskih pogojev so raziskovale številne empirične študije.

Keeton in Morris (1987, str. 18) sta v svoji študiji ugotovila, da lahko polovico variacije v bančnih rezervacijah med bankami pojasnimo z razlikami v lokalnih ekonomskih pogojih, medtem ko drugo polovico variacije bančnih rezervacij povzročajo dejavniki, ki se pojavljajo na trgu.

Tudi Sinkey in Greenawalt (1991, str. 47) sta skušala izmeriti, kako naklonjenost tveganju s strani banke vpliva na njene izgube zaradi slabih kreditov. Na podlagi regresijske analize sta ugotovila, da sta povprečen donos na kredit in koeficient med krediti in sredstvi pozitivni in značilni determinanti bančnih izgub zaradi slabih kreditov.

Prihodkovna managerska strategija

Teorija o izbiri računovodske metode skuša pojasniti, zakaj managerji izbirajo različne računovodske metode. Holthausen (1990, str. 214) je glede računovodske izbire podal tri razlage, ki se medsebojno nujno ne izključujejo. Managerji izberejo računovodsko metodo tako, da pri tem minimizirajo stroške agentov med različnimi strankami podjetja ali da maksimirajo svojo koristnost (oportunistično obnašanje) ali pa da razkrijejo svoja pričakovanja glede prihodnjih denarnih tokov podjetja (signaliziranje).

2.7. MAKROEKONOMSKI VZROKI OBLIKOVANJA REZERVACIJ

Zanimanje za makroekonomske vzroke in posledice bančnih izgub zaradi slabih kreditov in njihov vpliv na oblikovanje rezervacij je prišlo v ospredje v zgodnjih osemdesetih letih, ko so se ekonomisti ukvarjali z razumevanjem problema dolga v razvijajočih državah. McKenzie in Thomas (1983, str. 216; 1991, str. 182) sta trdila, da lahko primaren vzrok bančnih izgub pripišemo dejavnikom, ki povzročajo sistematično tveganje v globalni ekonomiji. Sistematično tveganje je tveganje, ki je odvisno od splošnih gospodarskih gibanj in ga z diverzifikacijo ni mogoče odpraviti (Mramor, 2000, str. 88). Ta tveganja se lahko pojavijo zaradi šokov kot npr. dvig cen nafte v sedemdesetih letih, konfliktov kot npr. zalivska vojna v devetdesetih letih ali pa izvirajo iz sprememb v ciljih ekonomske politike. Take spremembe vplivajo tako na obrestne mere kot tudi na devizni tečaj. Po njunem mnenju moramo vzpone in padce izgub pri kreditih razumeti kot del procesa, imenovanega »kreditni cikel«, ki ga predstavlja kompleksna mešanica zunanjih šokov in notranje dinamike delovanja svetovne ekonomije.

V preteklih štiridesetih letih so se makroekonomski teoretiki v grobem razdelili v dva tabora: na tiste, ki verjamejo, da so finančni trgi učinkoviti in da se njihovi udeleženci racionalno obnašajo, in tiste, ki trdijo, da na finančnih trgih obstaja negotovost, zato so ti trgi neučinkoviti, njihovi udeleženci pa so podvrženi neracionalnemu obnašanju. Pripadniki šole učinkovitih trgov verjamejo v objektivnost finančnih odločitev. Strukturno obnašanje ekonomije je stabilno in zato lahko po njihovem mnenju skonstruiramo matematične modele in jih uporabimo za napovedovanje ključnih spremenljivk (kot sta npr. obrestna mera in donos sredstev) ter za sestavo optimalnega portfelja, ki vsebuje želene stopnje donosa in tveganja. Druga skupina ekonomistov, ki jo imenujemo šola neučinkovitih trgov, pa je prepričana, da so finančne odločitve subjektivne in zato polne napak.

2.7.1. Teorije o učinkovitih trgih in bančne rezervacije

Moderne finančne teorije pogosto uporabljajo hipotezo slučajnega hoda (*random-walk*) za opisovanje spreminjanja vrednosti sredstev. V osnovi ta teorija domneva, da je najboljši napovednik prihodnje vrednosti sredstev njihova trenutna vrednost. Zagovorniki te teorije so prepričani, da so vse relevantne informacije glede prihodnosti vsebovane v sedanji vrednosti teh sredstev. Torej predvidevajo ne samo, da so investitorji sposobni identificirati relevantne informacije, ampak tudi, da se investitorji obnašajo v skladu s temi informacijami. Edino pojasnilo za spremembo vrednosti je nepredviden in slučajen šok.

Odločilna posledica te teorije pri razlagi oblikovanja bančnih rezervacij je v tem, da predvideva, da so finančne institucije sposobne razlikovati med tistimi dejavniki, ki so bistveni ali strukturni, in tistimi, ki so zgolj naključni. Ta teorija preprosto predpostavlja, da je pričakovan donos na sredstva konstanten. Torej so vsi šoki samo začasni. Povečanje

donosa nad pričakovano stopnjo bo pomenilo ugodno priložnost za oblikovanje bančnih rezervacij zaradi pričakovanja prihodnjega padca donosa pod pričakovano raven.

Davis (1993, str. 41) meni, da so posledice te teorije na oblikovanje bančnih rezervacij naslednje. V dolgem časovnem obdobju bodo finančne institucije razpolagale z dovolj informacijami, da bodo lahko razlikovale med vzponi in padci v kreditnem ciklu. Med vzponom bodo izkoristile priložnost za povečanje svojega kapitala in oblikovanje bančnih rezervacij, med padcem pa bodo zmanjšale oblikovane rezervacije.

Če bi ta teorija dobro opisovala značilnosti obnašanja bank, potem bi pričakovali, da bodo tako bančne marže kot tudi bančne rezervacije naraščale v ugodnih obdobjih ter padale v slabših obdobjih. Dobičke, ustvarjene v dobrih obdobjih, bodo banke uporabile za grajenje svojega kapitala, ki ga bodo zmanjšale za znesek oblikovanih rezervacij za potencialne izgube.

2.7.2. Teorije o bančnih izgubah in oblikovanju rezervacij, ki temeljijo na neučinkovitih trgih

Teorija o učinkovitih finančnih trgih tako predvideva, da so finančne institucije podobne hazarderjem v casinu. Tako kot hazarderji poznajo verjetnost, ki jo lahko pripišejo različnim izidom na ruleti, tako so managerji banke seznanjeni z verjetnostjo različnih donosov na svoj kreditni portfelj. Čeprav ne morejo natančno napovedati donosa, ki ga bodo dosegli, poznajo obliko porazdelitve. Poleg tega se managerji banke poslužujejo podobne strategije kot konzervativni igralci rulete, npr. del dobitka pri uspešnih stavah dajo na stran za pokritje pričakovanih izgub v primeru neuspešne stave.

Finančne institucije pa so negotove glede donosov, ki jih bodo dosegle. Zato je v tem primeru vsakršen objektivni proces oblikovanja bančnih rezervacij nemogoč. Obstaja možnost, da banke ne bodo sposobne razlikovati med čisto naključnimi napakami in sistematičnimi napakami. V okviru teorije o učinkovitih trgih se bodo banke obnašale tako, da bodo odpravljale sistematične napake. V svetu negotovosti pa banke tega ne morejo storiti. Banke namreč ne poznajo verjetnostne porazdelitve možnih izidov. Kot posledica tega obstaja torej možnost, da lahko banke postanejo podkapitalizirane z nezadostnim zneskom oblikovanih rezervacij za potencialne izgube.

Guttentag in Herring (1986, str. 56) sta opozorila na pomembnost psiholoških dejavnikov v bančništvu. Predstavila sta dva koncepta s področja psihologije obnašanja, ki vplivata na razsežnost in časovno razporeditev bančnih rezervacij: uničujočo kratkovidnost in spoznavno neskladnost.

Uničujoča kratkovidnost (*Disaster Myopia*)

Če to domnevo apliciramo na banke, pomeni, da se te sistematično nagibajo k temu, da podcenjujejo verjetnost velikih šokov ali katastrof. Posledično bodo banke zato oblikovale manj bančnih rezervacij, kot bi jih bilo dejansko potrebno in želeno. Rezultat tega bo, da bodo banke bolj izpostavljene možnosti nesolventnosti, čeprav to mogoče ne bo opazno do takrat, ko bo prepozno.

Obnašanje bank pri oblikovanju bančnih rezervacij je torej v nasprotju s teorijo o učinkovitih finančnih trgih. Po tej teoriji namreč banke svoje rezervacije povečujejo v obdobju vzpona.

Spoznavna neskladnost (*Cognitive Dissonance*)

Ta neskladnost se pojavi takrat, kadar tisti, ki sprejemajo odločitve, opravičujejo in zagovarjajo svoje pretekle odločitve, čeprav se je izkazalo, da so bile napačne. Banke delujejo v negotovem svetu, zato niso sposobne oblikovati verjetnostnih porazdelitev dejanskih donosov na svoj kreditni portfelj. Posledica tega je, da se poslužujejo preteklih izkušenj ali pa uporabe grobih približkov, ki temeljijo na že pripravljenih indikatorjih.

V tem primeru postane proces oblikovanja bančnih rezervacij del samega kreditnega cikla. Opremo se lahko na teorijo, ki jo je razvil Minsky (1972, str. 103) in kjer trdi, da v obdobju, ko je gospodarstvo močno, investitorji postanejo optimistični. Počutijo se relativno varno v špekulativnih pozicijah, v katere se spuščajo zaradi iskanja relativno visokih dobičkov. Rezervacije za potencialne izgube zato v tem primeru padajo. Potem se pojavi kakšen nepričakovani in nepredvideni šok, ki povzroči, da posojilojemalci ne morejo poravnati svojih obveznosti do banke. Kot posledica tega managerji banke spremenijo svojo strategijo. Rezervacije za potencialne izgube naraščajo in banka skuša povečati svoj kapital. Obrestne marže bodo naraščale, ker skušajo banke povečati vrednost sredstev na račun dobička. Stopnja rasti posojanja s strani banke bo začela upadati. Proces postane prociklični v smislu, da se posojanje zmanjšuje v obdobju padanja namesto v obdobju rasti, kot to predvideva teorija učinkovitih trgov. Ključen vidik te analize je ročnost kredita v primerjavi z ročnostjo gospodarskega cikla. Daljša kot je ročnost kredita, večja je verjetnost, da bodo posojilojemalci čutili posledice recesije in bodo zato nezmožni poravnati svoje obveznosti do banke. Banke bodo zato povečale obseg oblikovanih rezervacij.

3. UREDITEV REZERVACIJ V SLOVENIJI

V slovenskem prostoru je oblikovanje bančnih rezervacij urejeno z Zakonom o bančništvu, ki v svojem 75. členu predpisuje predvsem to, katere rezervacije lahko in katere rezervacije banke morajo oblikovati. Bolj podrobno o oblikovanju rezervacij pa govorita Sklep o

oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic ter Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic. Poleg tega pa je Banka Slovenije izdala tudi Navodilo za izvajanje sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk ter sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, ki opredeljuje vsebino, obliko in način izpolnjevanja in pošiljanja poročila o razvrstitvi postavk in oblikovanja posebnih rezervacij. Oblikovanje dolgoročnih rezervacij je davčno vezano na pravne osebe, ki opravljajo trajno dejavnost in tako dosegajo dobiček. Iz računovodskega zornega kota pa je oblikovanje rezervacij vezano na pravne osebe, ki vodijo poslovne knjige v skladu s Slovenskimi računovodskimi standardi, torej tudi banke in zavarovalnice (Zafred, 1997, str. 10). Računovodske rešitve v zvezi z oblikovanjem rezervacij so določene v Slovenskem računovodskem standardu 10. Davčni vidik rezervacij obravnava Zakon o davku od dobička pravnih oseb.

3.1. OBLIKOVANJE REZERVACIJ

3.1.1. Splošne in posebne rezervacije

Zakon o bančništvu (2003) govori o dveh oblikah rezervacij, in sicer o splošnih in posebnih rezervacijah.

S tem zakonom (Zakon o bančništvu, 2003) je določeno, da mora banka oblikovati posebne rezervacije glede na posebna tveganja, ki izhajajo iz posameznih poslov oziroma skupin posameznih poslov.

Zakon o bančništvu (2003) predpisuje tudi, da lahko banka oblikuje rezervacije za splošna bančna tveganja. Te rezervacije so namenjene kritju morebitnih izgub zaradi tveganj, ki izhajajo iz njenega celotnega poslovanja. V primeru oblikovanja splošnih rezervacij, mora banka v izkazu poslovnega izida ločeno prikazovati prihodke in odhodke, povezane z zmanjševanjem oziroma s povečevanjem teh rezervacij.

3.1.2. Dinamične rezervacije

Koncept dinamičnih ali statističnih rezervacij (*dynamic provisioning* ali *statistical provisioning*) se v svetu skuša uveljaviti z namenom, da bi preprečili ali vsaj omejevali neželene prociklične učinke kreditne aktivnosti bank. Cikličnost gibanja kreditne aktivnosti bank je sicer posledica cikličnosti gospodarstva. Nekateri avtorji pa so prepričani, da tudi povratno vpliva na cikličnost gospodarstva in s tem dodatno vzpodbudi ciklično nihanje celotne ekonomije ali posameznih sektorjev. V tem primeru govorimo o procikličnem učinku kreditne aktivnosti bank. Omenjeni vpliv pretežno deluje preko sistema bančnih rezervacij, ki so lahko primarni vzrok za prociklično kreditno aktivnost bank.

Pri konceptu dinamičnih oziroma statističnih rezervacij gre za način oblikovanja rezervacij, ki bi od bank zahteval dolgoročnejše načrtovanje rezervacij in njihovo bolj enakomerno časovno oblikovanje (Košak M., Košak T., 2004, str. 2). Obravnavani koncept temelji na dejstvu, da je pri bankah možno za posamezne vrste kreditov in posledično za celotni kreditni portfelj razlikovati med pričakovanimi in nepričakovanimi izgubami. Pričakovane izgube so definirane kot ocenjene povprečne izgube v določenem časovnem obdobju v prihodnosti, nepričakovane pa kot razlika med dejansko realiziranimi in pričakovanimi izgubami. Z mehanizmom dinamičnih rezervacij se v banki vzpostavi sklad (fond) rezervacij, ki so namenjene pokrivanju pričakovanih izgub v določenem obdobju. Višina njihovega izločanja je odvisna od višine pričakovanih izgub v celotnem načrtovanem obdobju in ne od dejansko realiziranih izgub v posameznem letu. Tako se v letih, ko so dejansko realizirane izgube manjše od pričakovanih izgub, statistične rezervacije akumulirajo, v obdobjih, ko so dejansko realizirane izgube večje od pričakovanih izgub, pa se sklad statističnih rezervacij prazni.

Ključno vprašanje je, ali v slovenskem bančnem sistemu sploh obstaja potreba po vzpostavitvi sistema dinamičnih rezervacij. Analiza ekonometričnega modela je pokazala, da delež bruto posebnih rezervacij v razvrščeni aktivi bank kaže ciklično gibanje rezervacij in posledično procikličnost v kreditni aktivnosti bank (Košak M., Košak T., 2004a, str. 8). Uvedba mehanizma dinamičnih rezervacij bi po njunem mnenju ublažila narodnogospodarske posledice procikličnega obnašanja bank ter na ravni posameznih bank zagotovila večjo stabilnost donosnosti poslovanja in hkrati večjo stabilnost in predvidljivost tistega dela obrestnih marž, iz katerih se oblikujejo rezervacije.

3.1.3. Kreditna in deželna tveganja

Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (2002) pravi, da mora banka spremljati in ocenjevati kreditna ter deželna tveganja, ki jim je izpostavljena pri svojem delovanju.

Kreditno tveganje pomeni tveganje nastanka izgube zaradi neizpolnitve obveznosti dolžnika do banke in izhaja iz nepričakovanih zmanjšanj kreditne sposobnosti bankinih posojilojemalcev (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 134). Karpe (1997, str. 38) pa pravi, da gre pri kreditnem tveganju za vsesplošno znani koncept izpostavljenosti banke, ki ga povzroča dolžnikova nezmožnost ali nepripravljenost izpolniti obveznosti iz naslova kreditne pogodbe. Glede na dejstvo, da so posojila oziroma krediti še vedno osnovni viri dohodka vseh slovenskih bank, gre pri problematiki kreditnega tveganja, njegovi metodologiji in merjenju za najbolj razdelan del področja bančnih tveganj v Sloveniji. Praksa bančnega poslovanja je namreč pokazala, da je analiza kreditnega tveganja in kreditne izpostavljenosti banke podlaga za vsakršno nadgradnjo celostnega pristopa k upravljanju vseh bančnih tveganj (Karpe, 1997, str. 38). V ozadju analize izpostavljenosti kreditnemu tveganju stoji

sila preprosta potreba banke: ocena verjetnosti, da bo posojilo vrnjeno, in izračun neke določene vrednosti, za katero lahko banka računa, da ne bo nikoli vrnjena. In ta vrednost se ne kaže nikjer drugje kot v bančnih rezervacijah, osnovni (negativni) sestavini dobička in eni od temeljnih sestavin regulatornega kapitala banke (Karpe, 1997a, str. 36).

Deželno tveganje ali tveganje nalaganja po državah zajema široko področje različnih tveganj in ga lahko opredelimo kot izpostavljanje izgubam v kreditnih poslih s tujino zaradi okoliščin, ki nastanejo zaradi vpliva ali vmešavanja države v te posle. Vzroke, ki vplivajo na povečanje deželnega tveganja, lahko razdelimo v tri temeljne skupine: politični vzroki (vojna, upor, politični nemiri ipd.), socialni vzroki (državljske vojne, neredi, razlike med družbenimi razredi) in ekonomski vzroki (nizka ali upadajoča stopnja gospodarske rasti, stavke, povečanje proizvodnih stroškov itd.) (Prohaska, 2004, str.193-194).

Zaradi izpostavljenosti različnim tveganjem mora banka aktivne bilančne in zunajbilančne postavke razvrstiti v skupine po tveganosti in oceniti višino potencialnih izgub iz naslova kreditnega tveganja. Če so dolžniki banke tuje osebe, mora banka oceniti tudi višino potencialnih izgub zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

Ko banka na osnovi razvrstitve terjatev oceni svojo izpostavljenost do kreditnega in deželnega tveganja, mora oblikovati posebne rezervacije, ki so namenjene pokrivanju teh potencialnih izgub (Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2002).

3.1.4. Razvrstitev aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk

Razvrščanje v skupine temelji na oceni dolžnikove sposobnosti izpolnjevati obveznosti do banke ob dospelosti in kvalitete zavarovanja terjatev banke. Banka mora te ocene narediti pred odobritvijo vsakega kredita oziroma pred sklenitvijo druge pogodbe, ki je temelj nastanka izpostavljenosti banke. Prav tako mora banka ves čas trajanja pravnega razmerja, ki je temelj nastanka izpostavljenosti, spremljati poslovanje dolžnika in kvaliteto zavarovanja terjatev.

Izhodišče razvrstitve je sistematični pregled bančnega portfelja, ki ga sestavljajo dospele in nedospele aktivne bilančne in zunajbilančne postavke. Banka najprej razporedi postavke po posameznih dolžnikih (izpostavljenost skupaj), nato pa naredi razvrstitev po skupinah (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

Dolžnikova sposobnost izpolnjevanja obveznosti do banke ob dospelosti se presoja na podlagi:

- ocene finančnega položaja posameznega dolžnika;

- njegove zmožnosti zagotovitve zadostnega denarnega pritoka za redno izpolnjevanje obveznosti do banke v prihodnosti;
- vrste in obsega zavarovanja terjatev do posameznega dolžnika;
- izpolnjevanja dolžnikovih obveznosti do banke v preteklih obdobjih.

Na podlagi te ocene se terjatve razvrstijo v skupine od A do E (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002):

V skupino A se razvrstijo:

- terjatve do Banke Slovenije in Republike Slovenije, terjatve do Evropskih skupnosti, vlad centralnih bank držav EEA in z njimi primerljivih držav OECD;
- terjatve do dolžnikov, za katere se ne pričakuje težav s plačevanjem obveznosti in ki plačujejo svoje obveznosti ob dospelosti oziroma izjemoma z zamudo do 15 dni;
- terjatve, zavarovane s prvovrstnim zavarovanjem.

V skupino B se razvrstijo terjatve do dolžnikov:

- za katere se ocenjuje, da bodo denarni tokovi še zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti, toda njihovo finančno stanje je trenutno šibko, ne kaže pa, da bi se v bodoče bistveno poslabšalo;
- ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo do 30 dni, občasno z zamudo od 31 do 90 dni.

V skupino C se razvrstijo terjatve do dolžnikov:

- za katere se ocenjuje, da denarni tokovi ne bodo zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti;
- ki so izrazito podkapitalizirani;
- ki nimajo zadostnih dolgoročnih virov sredstev za financiranje dolgoročnih naložb;
- od katerih banka ne prejema tekočih zadovoljivih informacij ali ustrezne dokumentacije v zvezi s terjatvami, jamstvi in viri za odplačilo terjatev;
- ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo od 31 do 90 dni, občasno tudi z zamudo od 91 do 180 dni.

V skupino D se razvrstijo terjatve do dolžnikov:

- za katere obstaja velika verjetnost izgube;
- ki so nelikvidni in nesolventni;
- za katere je bil pri pristojnem sodišču vložen predlog za začetek postopka prisilne poravnave ali stečaja;
- ki so v sanaciji oziroma postopku prisilne poravnave;
- ki so v stečaju;
- ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo od 91 do 180 dni, občasno tudi z zamudo od 181 do 365 dni;

vendar se utemeljeno pričakuje delno pokritje terjatev.

V skupino E se razvrstijo terjatve do dolžnikov:

- za katere se ocenjuje, da ne bodo poplačane;
- s sporno pravno vlogo.

Banki ni potrebno razporejati v skupine in ugotavljati potencialne izgube oziroma izračunavati potrebne posebne rezervacije za izpostavljenosti iz naslova :

- vrednostnih papirjev,
- naložb v kapital,
- naložb v naložbene nepremičnine, dane v poslovni najem,
- naložb v lastne delnice in
- naložb v eskontirane menice.

V drugem poglavju diplomskega dela sem obravnavala štiri različne možne pristope, ki so bankam na voljo pri določanju višine bančnih rezervacij. V Sloveniji je postopek oblikovanja rezervacij določen s Sklepom o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (2002) in s Sklepom o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (2002). Na podlagi določb omenjenih sklepov lahko ugotovimo, da morajo banke v Sloveniji rezervacije oblikovati glede na predhodno opravljeno analizo kredita. Banke morajo namreč najprej določiti boniteto posameznega dolžnika, nato pa dolžnike razporediti v posamezne razrede. Od vključitve dolžnikov v posamezne razrede pa je odvisen znesek oblikovanih posebnih rezervacij. Banke v Sloveniji pri oblikovanju rezervacij ne uporabljajo statističnih metod, ampak analizo kreditov, ki naj bi boljše odražala dejansko izpostavljenost banke različnim tveganjem. Z uporabo te metode naj bi banka najlažje ocenila in oblikovala primerne zneske rezervacij.

3.1.5. Restrukturiranje terjatev

Pri obnavljanju, podaljševanju in vzpostavljanju novih terjatev se v primeru terjatev, ki jih je banka razvrstila v skupine C, D in E, smiselno upoštevajo določbe glede restrukturiranja terjatev (Komerički, 2004, str. 70).

Na končni znesek neto oblikovanih rezervacij lahko vplivajo tudi naknadne prerazporeditve terjatev iz enega bonitetnega razreda v drugi bonitetni razred (Nikolić, 2002, str. 30). Če so v banki naknadno ocenili, da se je kvaliteta terjatve poslabšala in jo zaradi tega prerazporedijo v slabši bonitetni razred, bodo ustrezno temu morali oblikovati še nekaj dodatnih rezervacij. In obratno. Če zaradi spremenjenih okoliščin ugotovimo, da se boniteta dolžnika in s tem kvaliteta terjatev iz naložb temu dolžniku izboljšuje, lahko terjatev prerazporedimo v višji bonitetni razred in s tem sprostimo nekaj rezervacij.

Temeljno načelo glede računovodskih postopkov, povezanih z restrukturiranjem terjatev, je takojšnje izkazovanje izgub in potencialnih izgub ter izkazovanje prihodkov šele ob njihovi

dejanski realizaciji (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

3.1.6. Ocenjevanje potencialnih izgub in oblikovanje posebnih rezervacij iz naslova kreditnega tveganja

Za terjatve, ki so razvrščene v skupino A, razen za postavke, ki so opredeljene kot netvegane bilančne postavke in postavke terjatev za obresti in provizije, je banka dolžna oblikovati posebne rezervacije v višini 1% zneska terjatev. Posebne rezervacije za terjatve, razvrščene v skupino A, banka oblikuje kot odhodek za posebne rezervacije in jih knjiži na posebnem računu v pasivi bilance stanja banke (Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2002).

Na podlagi razvrstitve terjatev v ostale skupine (skupine B, C, D in E) se potencialne izgube banke iz naslova kreditnega tveganja izračunavajo v povprečju najmanj v višini (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002):

- 10% terjatev, razvrščenih v skupino B,
- 25% terjatev, razvrščenih v skupino C,
- 50% terjatev, razvrščenih v skupino D in
- 100% terjatev, razvrščenih v skupino E.

Pri izračunu potencialnih izgub lahko banka za skupine B, C in D uporablja tudi višje ali nižje odstotke od zgoraj navedenih. Predpisani odstotki za izračun potencialnih izgub za posamezne terjatve v skupinah B, C in D so naslednji (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002):

- v skupini B od 5% do 15%;
- v skupini C od 15% do 40%;
- v skupini D od 40% do 99%.

Razponi v posameznem razredu enostavno pomenijo, da lahko banka več posameznih terjatev znotraj istega razreda obravnava kot različno tvegane in oblikuje posebne rezervacije po različnih stopnjah med minimalno zahtevano in maksimalno dovoljeno stopnjo. Pomembno je le, da povprečne rezervacije znotraj razreda niso nižje od minimuma, ki ga predpisuje centralna banka (Nikolić, 2002, str. 29). Kako se bo v konkretni situaciji obnašala neka banka, pa je odvisno od njene politike (zasledovanja) ciljnega dobička. Višje rezervacije znotraj posameznega razreda seveda pomenijo nižji dobiček in obratno.

Za terjatve, ki so razvrščene v skupine B, C, D in E, je banka dolžna oblikovati posebne rezervacije v višini ugotovljenih potencialnih izgub.

Posebne rezervacije za potencialne izgube, ki jih banka oblikuje za bilančne terjatve, se knjižijo na aktivni bilanca stanja banke v obliki popravkov vrednosti nedonosnih terjatev zaradi oslabitve. V izkazu poslovnega izida pa se prikažejo odhodki za posebne rezervacije – prevrednotovalni popravki kreditov in terjatev, ki jih izkažemo v postavki izgube iz danih kreditov in terjatev.

Posebne rezervacije za potencialne izgube, ki jih banka oblikuje za zunajbilančne postavke, predstavljajo odhodek za oblikovanje posebnih rezervacij banke in se knjižijo na posebnem računu rezervacij na pasivi bilance stanja banke (Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2002).

Skupni znesek oblikovanih posebnih rezervacij za kreditno tveganje za vse terjatve, ki so razvrščene v posamezno skupino, mora dosegati najmanj znesek, ki je izračunan za posamezno skupino razvrstitve z uporabo odstotka za izračun povprečnih najmanjših potencialnih izgub. Če banka uporablja za izračun potencialnih izgub možne predpisane odstotke, ki so nižji ali višji od povprečnih, in seštevek oblikovanih rezervacij po posameznih skupinah ne dosega zneska iz prejšnjega stavka, mora banka oblikovati razliko do potrebne višine rezervacij za posamezno skupino razvrstitve na posebnem računu v pasivi bilance stanja (Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2002).

Banka mora posebne rezervacije za terjatve, razvrščene v skupino A, oblikovati najmanj trimesečno. Posebne rezervacije za potencialne izgube zaradi terjatev, razvrščenih v skupine B, C, D in E, ter zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju pa mora banka oblikovati tekoče ob nastanku terjatve oziroma morebitne obveznosti, dokončno pa trimesečno v višini ugotovljenih potencialnih izgub na podlagi opravljene razvrstitve terjatev.

3.1.7. Ocenjevanje potencialnih izgub in oblikovanje posebnih rezervacij iz naslova deželnega tveganja

Banka zaradi svoje izpostavljenosti deželnemu tveganju ugotavlja tudi potencialne izgube za bilančne in zunajbilančne postavke (skupaj izpostavljenost) do vseh tujih oseb iz tveganih držav.

Osnova za izračun potencialnih izgub iz naslova deželnega tveganja je znesek celotne izpostavljenosti do tuje osebe, zmanjšan za ugotovljene potencialne izgube za kreditno tveganje glede na osnovno razvrstitev komitenta (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

Posebne rezervacije za deželno tveganje mora banka oblikovati najmanj v višini ugotovljenih potencialnih izgub. Posebne rezervacije za deželno tveganje se izkažejo kot odhodek za posebne rezervacije za deželno tveganje in se knjižijo na posebnem računu

rezervacij za deželna tveganja v pasivi bilance stanja banke (Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2002).

Potencialne izgube za deželno tveganje se ne ugotavljajo (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002):

- za izpostavljenost do tujih oseb s pogodbeno dospelostjo do 6 mesecev;
- za izpostavljenost do podružnic prvovrstnih bank držav članic in izpostavljenost do podružnic tujih prvovrstnih bank.

3.1.8. Izključevanje prihodkov

Obračunane in še ne plačane prihodke od terjatev do komitentov, razvrščenih v skupini A in B ob pogoju, da terjatev ni razvrščena v skupino B zaradi zastave nepremičnine, mora banka vključiti v izkaz poslovnega izida.

Prihodke, ki se obračunavajo na terjatve do oseb, ki so razvrščene v skupine C, D in E, pa sme banka vključiti v izkaz poslovnega izida šele ob plačilu. Kot plačilo se šteje pritek na račun ali v blagajno banke.

Izključeni prihodki so prihodki, ki so le obračunani, niso pa vključeni v izkaz poslovnega izida. Zneske izključenih prihodkov vodi banka na aktivni bilance stanja kot terjatev do dolžnika s protipostavko na ustreznih računih popravkov vrednosti v višini 100% (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

Če banka prerazporedi dolžnika oziroma terjatev iz skupine A ali B v skupine C, D ali E, izključi v izkazu poslovnega izida prihodke, ki so že bili vključeni v izkaz poslovnega izida kot obračunani in neplačani, in jih v izkaz poslovnega izida ponovno vključi šele ob plačilu.

3.1.9. Oblikovanje posebnih rezervacij za druga tveganja

Banka je dolžna oblikovati posebne rezervacije tudi za druga znana tveganja, ki jim je izpostavljena pri svojem poslovanju. Te posebne rezervacije se oblikujejo kot odhodek in se knjižijo na posebnem računu v pasivi bilance stanja banke.

Banka mora oblikovati posebne rezervacije tudi glede na posebno tveganje neizterljivosti terjatev iz naslova zajamčenih vlog v primeru stečaja druge banke (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

3.1.10. Celoten znesek oblikovanih rezervacij

Za bilančne terjatve banke oblikujejo popravke vrednosti terjatev v odvisnosti od njihove razvrstitve v posamezno bonitetno skupino. Banka Slovenije predpisuje minimalne stopnje posebnih rezervacij (poprakov vrednosti terjatev), pri čemer se banke lahko odločajo za lastno politiko znotraj danih okvirov.

Za banke je pomemben celoten kreditni portfelj, ki poleg bilančnih terjatev obsega še zunajbilančne potencialne obveznosti (potencialne tvegane terjatve). Tudi za zunajbilančne terjatve se posebne rezervacije oblikujejo po enaki metodologiji kot za bilančne, v nasprotju z bilančnimi terjatvami pa njihovih vrednosti ne popravljamo, ampak jih vodimo v bruto zneskih (Nikolić, 2001, str. 5).

Celoten obseg rezervacij pa vključuje poleg posebnih rezervacij za bilančne in zunajbilančne terjatve, tudi splošne rezervacije, če se je banka odločila za njihovo oblikovanje.

3.1.11. Izvajanje sklepa

Banka je dolžna razviti ustrezen informacijski sistem in računovodske postopke za tekoče spremljanje izpostavljenosti do posameznih oseb in skupin povezanih oseb ter zagotoviti pravilno in pravočasno poročanje Banki Slovenije (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, 2002).

Z Navodilom za izvajanje sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk ter sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (2003) se predpisuje vsebina in oblika ter način izpolnjevanja in pošiljanja poročila o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk ter oblikovanja posebnih rezervacij bank in hranilnic.

To poročilo mora banka predložiti v obliki naslednjih treh obrazcev:

- obrazec RAZ –1: Razvrstitev aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk banke;
- obrazec RAZ – 2: Pregled terjatev in potencialnih obveznosti banke do fizičnih oseb in
- obrazec REZ: Zbirni pregled razvrstitve terjatev in oblikovanja rezervacij.

V prilogi B je prikazan obrazec RAZ-1, na kratko pa je pojasnjena tudi njegova vsebina. Obrazec RAZ-2 je predstavljen v prilogi C, obrazec REZ pa v prilogi D.

3.1.12. Pošiljanje poročila

Poročilo o izvajanju Sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic ter Sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic mora banka poslati Banki Slovenije na obrazcu RAZ – 1 oziroma v obliki računalniškega izpisa in tudi v elektronski obliki.

Hkrati z obrazcem RAZ – 1 mora banka Banki Slovenije predložiti tudi pregled terjatev in potencialnih obveznosti banke do fizičnih oseb na obrazcu RAZ – 2 ter zbirni pregled razvrstitve terjatev in oblikovanja posebnih rezervacij na obrazcu REZ.

3.2. RAČUNOVODSKA OBRAVNAVA REZERVACIJ

Splošne in posebne rezervacije je banka dolžna oblikovati zaradi zagotavljanja varnosti svojega poslovanja. Rezervacije oziroma popravki vrednosti dvomljivih in spornih terjatev so zato pomembna postavka tako v bilanci stanja kot tudi v izkazu poslovnega izida banke. Rezervacije v bilanci stanja pomenijo dobiček, ki se mu je banka odrekla skozi daljše časovno obdobje, ker ocenjuje, da so terjatve v tej velikosti že izgubljene. Rezervacije v izkazu poslovnega izida pa so del dobička tekočega poslovnega leta, ki je namenjen za pokrivanje potencialnih izgub iz naslova terjatev in obveznosti (Turk et al., 2001, str. 310).

Slovenski računovodski standardi so obvezna pravila o strokovnem ravnanju na področju računovodenja, ki jih oblikuje Slovenski inštitut za revizijo. Ti standardi določajo strokovna pravila računovodenja ter dopolnjujejo in podrobneje opredeljujejo zakonske določbe in opredelitve. So torej pravila stroke, ki zakonsko določena pravila in zahteve računovodenja podrobneje razčlenjujejo, pojasnjujejo in določajo način njihove uporabe. V sklop dolgoročnih rezervacij, ki jim je posvečen Slovenski računovodski standard 10 (SRS 10), spadajo tudi bančne rezervacije. V nadaljevanju tega podpoglavja bom predstavila pomembnejše računovodske rešitve, ki jih ta standard obravnava in ki se nanašajo na bančne rezervacije.

Slovenski računovodski standardi (2001, str. 93) opredeljujejo dolgoročno rezervacijo kot dolgoročno obveznost, ki je glede časa oziroma zneskov prihodnjih izdatkov za poravnavo verjetna. Dolgoročne rezervacije se oblikujejo za obveznosti, ki se bodo po predvidevanjih na podlagi obvezujočih preteklih dogodkov pojavile v obdobju, daljšem od leta dni, in katerih velikost je zanesljivo ocenjena (Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 89). Obveznosti se nanašajo na pravne in fizične osebe, do katerih bo tedaj nastal dolg.

Razvrščanje dolgoročnih rezervacij

Dolgoročne rezervacije se lahko oblikujejo na račun dolgoročno odloženih prihodkov ali na račun vnaprej vračunanih stroškov oziroma odhodkov. Dolgoročno vnaprej vračunani stroški so stroški, ki so že razporejeni po poslovnih učinkih kot stroškovnih nosilcih, čeprav bodo nastali v obdobju, daljšem od leta dni. Dolgoročno vnaprej vračunani odhodki pa so odhodki, ki so že upoštevani v poslovnem izidu, čeprav bodo nastali v obdobju, daljšem od leta dni.

Namen dolgoročno vnaprej vračunanih stroškov oziroma odhodkov je v obdobju, daljšem od leta dni, zbrati zneske, ki bodo omogočili pokritje kasneje nastalih stroškov oziroma odhodkov, ali v letu dni zbrati zneske, ki bodo omogočili pokritje nastalih stroškov oziroma odhodkov v obdobju, daljšem od leta dni, ali v obdobju, daljšem od leta dni, zbrati zneske, ki bodo omogočili pokritje nastalih stroškov oziroma odhodkov v obdobju, daljšem od leta dni (Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 89). Med takšne dolgoročne rezervacije spadajo med drugim tudi dolgoročne rezervacije za pričakovane izgube iz kočljivih pogodb, ena vrsta teh pa so bančne rezervacije. Kočljiva pogodba je namreč pogodba, pri kateri neizogibni stroški izpolnjevanja pogodbenih obvez, ugotovljeni na koncu poslovnega leta, presegajo gospodarske koristi, ki se pričakujejo od nje.

Pripoznavanje in odpravljanje pripoznanj dolgoročnih rezervacij

Dolgoročne rezervacije se v knjigovodskih razvidih in bilanci stanja pripoznajo, če (Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 90; Mednarodni računovodski standardi, 2001, str. 895):

- obstaja zaradi preteklega dogodka sedanja obveza (pravna ali posredna);
- je verjetno, da bo pri poravnavi obveze potreben odtok dejavnikov, ki omogočajo pritekanje gospodarskih koristi, in
- je mogoče znesek obveze zanesljivo izmeriti.

Dolgoročne rezervacije se v knjigovodskih razvidih in bilanci stanja pripoznavajo z ustreznim odbitkom od siceršnjih prihodkov ali z vračunavanjem ustreznih stroškov oziroma odhodkov.

Če je bila obveznost v celoti poravnana, mora banka sprostiti oziroma odpraviti nekoč v preteklosti oblikovano rezervacijo na takšno terjatev, kar se bo v izkazu poslovnega izida odrazilo kot prihodek, in sicer kot prihodek tekočega obdobja poslovanja, ne glede na dejstvo, da je rezervacija, ko je bila oblikovana, pomenila odhodek nekega preteklega obdobja poslovanja. Če seštejemo prihodke iz ukinjenih rezervacij (in prihodke od vnovčenih, že odpisanih terjatev) in od njih odštejemo odhodke iz novooblikovanih rezervacij (in odhodke iz odpisanih terjatev, za katere niso bile oblikovane zadostne rezervacije), dobimo znesek neto oblikovanih rezervacij v tekočem obdobju poslovanja

(Nikolić, 2001, str. 29). Za obračun finančnega izida poslovanja banke (dobiček oziroma izguba) je torej pomemben neto znesek oblikovanih rezervacij, ki, teoretično gledano, ima lahko tudi pozitiven predznak (več prihodkov od ukinjenih kot odhodkov za novooblikovane rezervacije).

Prevrednotovanje in merjenje sprememb dolgoročnih rezervacij

Na koncu obračunskega obdobja se dolgoročne rezervacije popravijo tako, da je njihova vrednost enaka sedanji vrednosti izdatkov, ki so po predvidevanjih potrebni za poravnavo obveze (Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 91).

Knjigovodska vrednost dolgoročnih rezervacij je enaka njihovi izvorni vrednosti, zmanjšani za porabljene zneske, dokler se ne pojavi potreba po njihovem povečanju ali zmanjšanju.

Če se predvideva, da trenutna vrednost dolgoročnih rezervacij ne omogoča pokritja ustreznih stroškov v prihodnjih letih, se dolgoročne rezervacije povečajo. Za primanjkljaj je treba povečati knjigovodsko vrednost dolgoročnih rezervacij, pa tudi finančne odhodke.

Če pa dolgoročne rezervacije po predvidevanjih presegajo pokritje ustreznih stroškov v prihodnjih letih, se dolgoročne rezervacije zmanjšajo. Za presežek je treba zmanjšati knjigovodsko vrednost dolgoročnih rezervacij in povečati finančne prihodke.

Po koncu obdobja, za katero je bila oblikovana dolgoročna rezervacija, se njen celotni neporabljeni del prenese med poslovne prihodke.

Razkrivanje dolgoročnih rezervacij

Za vsako vrsto dolgoročnih rezervacij je treba posebej razkriti (Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 92):

- razloge in pogoje za njihovo oblikovanje;
- metode in pomembne predpostavke, uporabljene pri ocenjevanju njihove utemeljene vrednosti;
- način obravnavanja pri tem nastalih razlik.

Oblikovanje dolgoročnih rezervacij torej pomeni predvsem, da je pravna oseba pri pripravljanju računovodskih izkazov izključila negotovost, povezano s številnimi dogodki in okoliščinami, ki bi se utegnile pojaviti. Previdnost je primerna pazljivost pri presojanju, potrebnem za pripravljanje zahtevne ocene o negotovih okoliščinah; tako zagotovimo, da sredstev ali prihodkov ne izkažemo v preveliki vrednosti, dolgovi ali odhodkov pa ne v premajhni (Zafred, 1997, str. 8). Prevelike vrednosti dolgoročnih rezervacij namreč skrivajo rezerve, ki pomenijo notranje financiranje družbe. Družba s prevrednotenjem rezervacij zadržuje dobiček in odlaga svojo davčno obveznost na prihodnost, ko bo morala dolgoročne

rezervacije odpraviti v dobro izrednih prihodkov, ker iz njihovega prevrednotenega dela pač ne bo nastala obveznost. Skrite rezerve so vsekakor dobrodošle, saj krepijo notranjo stabilnost podjetja, zadržujejo dobiček in s tem blagodejno vplivajo na likvidnost. Vendar pa se z njihovim oblikovanjem izkrivlja prava slika o stanju sredstev in virih pravne osebe, zato so informacije na podlagi tako izkazanega stanja zavajajoče (Zafred, 1997a, str. 16).

Podobno kot splošno sprejeta računovodska načela pri oblikovanju bančnih rezervacij priznavajo HCA računovodsko metodo², tudi Slovenski računovodski standardi pri obravnavi rezervacij določajo to metodo. V Slovenskih računovodskih standardih metoda HCA sicer ni dobesedno določena, je pa iz standarda razvidno, da se računovodske rešitve nanašajo na to metodo. Po naših standardih namreč bančne rezervacije v računovodskih izkazih (bilanca stanja in izkaz poslovnega izida) prikazujemo glede na pretekle podatke o danih kreditih banke in zanje oblikovanih rezervacijah. V bilanci stanja banke se rezervacije pojavljajo na strani sredstev, pa tudi na strani obveznosti do virov sredstev v obliki dolgoročnih rezervacij za obveznosti in stroške ter rezervacij za splošna bančna tveganja. Rezervacije za splošna tveganja se lahko oblikujejo za kritje morebitnih izgub zaradi tveganj, ki izhajajo iz celotnega poslovanja banke. V izkazu poslovnega izida čisti znesek rezervacij za splošna bančna tveganja predstavlja odhodek, ki ga odštejemo od prihodkov pri računanju čistega poslovnega izida iz rednega delovanja banke. Poleg tega v Sloveniji oblikovane bančne rezervacije pomenijo odhodke tekočega obdobja in lahko zmanjšujejo davčno osnovo davka na dobiček banke. Tudi v Sloveniji se držimo načela, da lahko banke v izkazu poslovnega izida prikažejo prihodke načeloma šele ob njihovi dejanski realizaciji, odhodke pa takoj, ko so bili evidentirani.

3.3. DAVČNA OBRAVNAVA REZERVACIJ

Z dolgoročnimi rezervacijami kot eno izmed bilančnih postavk je mogoče bistveno vplivati na velikost davčne osnove in s tem na davčno obveznost. Ta vpliv pa se ne začne šele pri sestavljanju davčne bilance, ampak že veliko prej, pri vrednotenju bilančnih postavk (Zafred, 1997, str. 7).

Zakon o davku od dobička pravnih oseb (1993) določa, da je zavezanec za ta davek pravna oseba, ki dosega dobiček z opravljanjem dejavnosti in ima sedež na območju Republike Slovenije (rezident Republike Slovenije).

Davčna osnova je dobiček, ki se ugotovi v davčnem izkazu. Dobiček izračunamo tako, da od ustvarjenih prihodkov davčnega zavezanca odštejemo odhodke, ki so določeni z Zakonom o davku od dobička pravnih oseb (1993). Za ugotavljanje dobička se priznavajo prihodki in odhodki v zneskih, ugotovljenih v izkazu poslovnega izida, na podlagi predpisov ali

² Značilnosti HCA metode so podrobno razložene v drugem podpoglavju drugega poglavja tega dela.

računovodskih standardov, razen prihodkov in odhodkov, ki so določeni z Zakonom o davku od dobička pravnih oseb.

Med odhodke po Zakonu o davku od dobička pravnih oseb (1995) ne štejejo:

- davki, ki jih je plačal lastnik davčnega zavezanca kot fizična oseba,
- denarne kazni,
- zamudne obresti od nepravočasno plačanih davkov in prispevkov,
- odhodki za pokrivanje izgub iz prejšnjih let,
- **rezervacije** za kritje možnih izgub,
- formirani popravki vrednosti in odpisane terjatve do delavcev, lastnikov ali povezanih oseb.

S spremembo Zakona o davku od dobička pravnih oseb leta 2002 je prišlo tudi do določenih sprememb pri dolgoročnih rezervacijah stroškov. Nespremenjeno pa je ostalo določilo o rezervacijah pri bankah, hranilnicah in hranilno kreditnih službah (Načrtovanje davčne bilance 2003, 2003, str. 8). Rezervacije pri bankah, hranilnicah in hranilno kreditnih službah se priznajo v obračunanih zneskih, vendar največ do višine, ki jo predpiše Banka Slovenije. Ta določa, da mora banka za zagotavljanje varnosti poslovanja oblikovati rezervacije za zavarovanje pred potencialnimi izgubami, ki izvirajo iz tveganih naložb in ustreznih zunajbilančnih postavk ter iz odprte devizne pozicije banke. Višino in način oblikovanja rezervacij predpiše Banka Slovenije v odvisnosti od stopnje tveganosti naložb in zunajbilančnih postavk ter odprte devizne pozicije banke.

Bankam in hranilnicam, ki predpisano kapitalsko ustreznost presegajo za več kot 20%, se med odhodke ne priznajo oblikovane splošne rezervacije. Posebne rezervacije se priznajo kot odhodek v višini 50% obračunanih zneskov bankam in hranilnicam s 14% do 18% kapitalsko ustreznostjo, bankam in hranilnicam, ki presegajo 18% kapitalsko ustreznost, pa se ne priznajo (Zakon o davku od dobička pravnih oseb, 1995).

Davčna osnova se zmanjša za že obdavčene, neporabljene dolgoročne rezervacije stroškov in za že obdavčene posebne rezervacije (opisana so v prejšnjem odstavku), ki jih je davčni zavezanec izkazal v prihodkih, vendar največ v višini davčne osnove (Zakon o davku od dobička pravnih oseb, 1996).

4. OBRAVNAVA REZERVACIJ V KAPITALSKIH SPORAZUMIH

Banke in njihovo poslovanje se v različnih državah med seboj zelo razlikujejo. V preteklosti je zaradi teh neenotnosti prihajalo do težav glede značilnosti, ki vplivajo na bančno poslovanje. Eden izmed problemov je bilo tudi vprašanje obsega kapitala, ki ga banke potrebujejo za zaščito pred tveganji, ki so jim izpostavljene. Zaradi omenjenih težav se je vse bolj očitno pokazala potreba po izoblikovanju enotnih mednarodnih pravil in standardov

bančnega poslovanja, ki naj bi probleme odpravili. Tako so v Banki za mednarodne poravnave v Baslu po številnih analizah leta 1988 pripravili prve standarde mednarodnega bančnega poslovanja (*1988 Capital Accord* ali *Basel I*). Ker so se kasneje ti standardi izkazali za nezadostne, je prišlo do želje po sprejetju novih standardov (*The New Basel Capital Accord* ali *Basel II*).

Novi kapitalni sporazum oziroma Basel II je kapitalni sporazum, ki naj bi v relativno kratkem obdobju v celoti nadomestil stari sporazum iz leta 1988. Obstoječi kapitalni predpisi namreč ne ustrezajo več praksi bančnega poslovanja, saj so se v letih, odkar je bil sprejet prvi Baselski kapitalni sporazum, na finančnih trgih pojavili številni novi produkti in storitve, s tem pa tudi nova oziroma spremenjena bančna tveganja. Novi kapitalni sporazum naj bi tako zmanjšal prepad med regulativo in tržno prakso.

Novi kapitalni sporazum naj bi ohranil poslanstvo starega, to je promoviranje varnosti in stabilnosti finančnega sistema. Obravnavanje bančnih tveganj naj bi bilo v novem sporazumu bolj celovito, usmerjen pa naj bi bil tudi v izenačevanje konkurenčnih pogojev za poslovanje bank po vsem svetu. Čeprav se novi kapitalni sporazum osredotoča predvsem na mednarodno aktivne banke, naj bi bila njegova glavna načela uporabna za vse banke, ne glede na raven njihove kompleksnosti.

Novost v novi kapitalni ureditvi predstavljata dva kvalitativna stebra (regulativni nadzor in tržna disciplina), ki dopolnjujeta kvantitativno ugotavljanje kapitalnih zahtev v prvem stebru. Baselski komite je namreč mnenja, da je mogoče pomembne javne koristi doseči z izboljšanjem sestave kapitalne ustreznosti bank preko dveh pomembnih dimenzij. Prvič, z razvojem kapitalne regulative, ki bi poleg minimalnih kapitalnih zahtev obsegala tudi regulativni nadzor in tržno disciplino in drugič, z zagotovitvijo, da so minimalne kapitalne zahteve bolj občutljive na tveganje (CP3: Overview of The New Basel Capital Accord, 2003, str. 2).

4.1. PRVI BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUM

Obstoječi kapitalni sporazum temelji na konceptu količnika kapitalne ustreznosti, kjer števec tega količnika predstavlja znesek kapitala, ki ga ima banka na voljo, imenovalec pa je merilo tveganosti, ki ji je banka izpostavljena in se nanaša na tveganju prilagojeno aktivo banke. Vrednost količnika kapitalne ustreznosti mora znašati najmanj 8%.

Kapitalna ustreznost pa je le eden izmed dejavnikov za ocenjevanje moči bank. Če upoštevamo kazalnik kapitala kot edino merilo primerjalne moči banke, lahko dobimo zelo varljive rezultate. Zato je pomembno, da pri primerjavah upoštevamo tudi kakovost bančnih naložb in obseg **rezervacij** za kritje naložb dvomljive vrednosti, ki jih banka lahko vodi

ločeno od svojega kapitala. Baselski kapitalni standardi razlikujejo splošne in posebne rezervacije.

Prvi Baselski kapitalni standardi poznajo dve vrsti kapitala: temeljni kapital (*tier one capital, core capital*) in dodatni kapital (*tier two capital, supplementary capital*). Temeljni kapital naj bi predstavljal premoženje delničarjev (lastniški kapital), medtem ko je dodatni kapital sestavljen iz različnih vrst kapitala, ki so slabše kvalitete. Sestavine dodatnega kapitala so:

- nerazkrite rezerve,
- revalorizacijske rezerve,
- **splošne rezervacije**,
- hibridni dolžniški kapitalni instrumenti in
- podrejeni dolg.

Splošne rezervacije za posojilne izgube so namenjene pokrivanju možnih neznanih izgub, ki bodo nastale v prihodnosti. Če se splošne rezervacije ne pripisujejo določenim terjatvam in če ne kažejo poslabšanja njihove vrednosti, izpolnjujejo pogoje za vključitev v dodatni kapital. Če pa so rezervacije oblikovane za kritje možnih izgub ali pričakovanih možnih poslabšanj vrednosti terjatev, niso neomejeno na voljo za pokrivanje neznanih izgub, ki lahko nastanejo kjerkoli v portfelju, in tako nimajo bistvenih značilnosti kapitala (1988 Capital Accord, 1988, str. 6). Zaradi tega se takšne rezervacije v kapitalno osnovo ne vključujejo.

Splošne rezervacije, ki izpolnjujejo zgornje pogoje za vključevanje v dodatni kapital, so lahko sestavni del tega kapitala, toda le v višini do maksimalno 1,25% vrednosti tehtane tvegane bilančne aktive banke (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 121).

Vsota sestavin temeljnega in dodatnega kapitala se šteje v kapitalno osnovo ob upoštevanju naslednjih omejitev:

- seštevek dodatnega kapitala lahko znaša največ 100% sestavin temeljnega kapitala;
- podrejeni dolg lahko znaša največ 50% sestavin temeljnega kapitala;
- kjer **splošne rezervacije** vsebujejo zneske, ki predstavljajo nižjo vrednost sredstev ali skrite, neznanе izgube, lahko znesek takih rezervacij znaša največ 1,25% tveganju prilagojene aktive.

4.2. NOVI BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUM

Novi kapitalni sporazum (Basel II) temelji na treh komplementarnih stebrih, ki so medsebojno tesno povezani (CP3: Overview of The New Basel Capital Accord, 2003, str. 2):

- Minimalne kapitalne zahteve (1. steber),

- Regulativni nadzor (2. steber),
- Tržna disciplina (3. steber).

4.2.1. Prvi steber: Minimalne kapitalske zahteve

Prvi steber predstavlja osrednji steber nove kapitalske ureditve. V njem je definiran način ugotavljanja minimalnih kapitalskih zahtev, ki naj bi bile po zaslugi spremenjene metodologije bolj občutljive na različne stopnje kreditnega tveganja v bankah in bolj prilagojene realnosti na finančnih trgih.

Tudi v novem kapitalskem sporazumu je števec količnika kapitalske ustreznosti definiran enako kot v obstoječem sporazumu³, nespremenjena ostaja tudi zahteva po 8% minimalnemu količniku kapitalske ustreznosti. Cilj novega kapitalskega sporazuma je približati obseg potrebnega regulatornega kapitala dejanskim tveganjem, ki jim je banka pri svojem poslovanju izpostavljena. Zato so se pojavile spremembe pri definiranju tveganju prilagojene aktive, predvsem v metodah, ki jih banke lahko uporabljajo za merjenje tveganj, ki so jim izpostavljene. Namen novih pristopov za izračunavanje tveganju prilagojene aktive je zagotoviti izboljšane ocene tveganosti banke in tako posledično povečati pomen količnikov kapitalske ustreznosti. Pomembna novost novega kapitalskega sporazuma v okviru prvega stebra je tudi eksplicitna obravnava operativnega tveganja (CP3: Overview of The New Basel Capital Accord, 2003, str. 3). Rezultat tega je vključitev merjenja operativnega tveganja v imenovalac količnika kapitalske ustreznosti banke.

$$\text{Koeficient kapitalske ustreznosti} = \frac{\textit{kapital}}{\textit{kapitalske zahteve zakreditno tveg.} + \textit{tržno tveg.} + \textit{operativno tveg.}}$$

(1)

Kljub temu, da Basel II, tako kot je opredeljen v zadnjem, tretjem posvetovalnem dokumentu (*The New Basel Capital Accord, 2003*), neposredno ne posega na področje oblikovanja bančnih rezervacij, pa bančne rezervacije v okviru sporazuma predstavljajo mehanizem zmanjševanja osnove za izračun kapitalske ustreznosti, kar pomeni, da ustrezno oblikovanje rezervacij bankam načeloma omogoča doseganje kapitalske ustreznosti z manjšim obsegom kapitala (Košak M., Košak T., 2004, str. 6). Seveda pa se način uporabe bančnih rezervacij v okviru novega kapitalskega sporazuma razlikuje glede na uporabljeni postopek pri ocenjevanju kreditnih tveganj.

Baselski komite meni, da ni niti izvedljivo niti zaželeno, da bi standardi predpisovali tak pristop za merjenje posameznih vrst tveganja, ki bi ustrezal vsem bankam. S tem namenom

³ To sem predstavila že v podpoglavju 4.1. tega diplomskega dela.

so za obe vrsti tveganja, kreditno in operativno, na voljo po trije pristopi z naraščajočo občutljivostjo na tveganje, kar omogoča bankam in nadzornikom, da izberejo tisti pristop, ki je po njihovem mnenju za posamezno banko najbolj primeren.

Za merjenje kreditnega tveganja so banki na voljo naslednji pristopi:

- standardiziran pristop (*Standardised Approach*),
- enostavni IRB pristop (*Foundation IRB Approach*),
- napredni IRB pristop (*Advanced IRB Approach*).

Standardiziran pristop pri merjenju kreditnega tveganja

Kapitalske zahteve za kreditno tveganje so še vedno opredeljene kot zmnožek tveganju prilagojene aktive in koeficienta minimalne kapitalske ustreznosti.

Temeljne spremembe v standardiziranem pristopu se nanašajo na spremembe v izračunu tveganju prilagojene aktive, in sicer gre za uvedbo novih kategorij uteži kreditnega tveganja in več kategorij dolžnikov oziroma terjatev (Poročilo z delavnice FSI/BSCEE Workshop on the New Capital Accord Proposals, 2003).

Tabela 1: Okvir za tehtanje terjatev po prenovljenem standardiziranem pristopu

Skupina dolžnikov / terjatev		Bonitetni razredi zunanje bonitetne agencije – ECAI / primer S&P (Ocene tveganosti državne nacionalne izvozne agencije – ECA)					
		AAA do AA- (1)	A+ do A- (2)	BBB+ do BBB- (3)	BB+ do B- (4 do 6)	Pod B- (7)	Neocenjen
Države / CB		0%	20%	50%	100%	150%	100%
Banke / PSEs	1.alternativa	20%	50%	100%	100%	150%	100%
	2.alternativa	20%	A+ do BBB- 50%		100%	150%	50%
MDBs		20%	50%	100%	100%	150%	100%
Podjetja		20%	50%	100%	BB+ do BB- 100%	pod BB- 150%	100%
Majhni dolžniki							75%
Terjatve, zav. s hipoteko	stan. nepr.						35%
	posl. nepr.						100%
Zapadle terjatve	rez.<20%zap.terj.						150%
	rez.≥20%zap.terj.						100%

Legenda: 1 = merilo je bonitetna ocena države

2 = merilo je bonitetna ocena banke / PSE

PSEe (*Public sector entities*) = osebe javnega sektorja

MDBs (*Multilateral development banks*) = multilateralne razvojne banke

Vir: The New Basel Capital Accord, 2003 (CP3).

Pri ocenjevanju *terjatev do držav* ne bo več v uporabi t.i. klubski kriterij oziroma razločevanje držav na članice in nečlanice OECD, temveč se bodo namesto tega kriterija uporabljale bonitetne ocene zunanjih bonitetnih agencij ali pa ocene nacionalne izvozne agencije.

Pri tehtanju *terjatev do nevladnih oseb javnega sektorja (PSEs)* pa se bo na podlagi odločitve, sprejete s strani nacionalnega nadzornika uporabljala izbrana alternativa od dveh, ki bosta na razpolago za tehtanje terjatev do bank. Po prvi alternativni za tehtanje terjatev do bank bo utež kreditnega tveganja banke vezana na bonitetno oceno matične države banke. Po drugi alternativni pa bo merilo bonitetna ocena banke, pri čemer je potrebno dodati pogoj, da nobene banke brez ocene ne bo mogoče tehtati z utežjo nižjo od uteži države.

Pri *multilateralnih razvojnih bankah (MDBs)* pa nacionalni nadzornik ne bo imel pristojnosti izbirati med možnima alternativama, temveč bo utež kreditnega tveganja teh bank v vseh državah odvisna od bonitete posamezne multilateralne banke.

Pri tehtanju *terjatev do podjetij* bo tudi v okviru Basla II še naprej ostala standardna 100% utež pri tehtanju te skupine terjatev, vendar pa bo nadzornik lahko za neocenjeno podjetje v njegovi jurisdikciji določil tudi 150% utež, če bo presodil, da je stopnja neplačila teh podjetij zelo visoka.

Na novo so v Baslu II definirane *terjatve do majhnih dolžnikov*, ki vključujejo terjatve do prebivalstva, majhnih in srednje velikih podjetij, vendar brez terjatev, zavarovanih s stanovanjsko hipoteko.

Nova skupina terjatev, definiranih v Baslu II, so tudi *zapadle terjatve z zamudo plačila več kot 90 dni*. Pri standardiziranem pristopu za merjenje kreditnega tveganja je bankam dana možnost, da pri takih terjatvah uporabijo ugodnejše uteži pri ponderiranju tehtane aktive ob višjem odstotku zagotovljenih posebnih rezervacij (Košak M., Košak T., 2004, str. 6-7). Pri teh terjatvah bodo uteži kreditnega tveganja vezane na delež oblikovanih **posebnih rezervacij** za te terjatve. Za nezavarovani del kredita, ki je zapadel pred več kot 90 dnevi, morajo glede na oblikovane posebne rezervacije banke uporabiti predpisane uteži za tehtanje aktivne strani bilance stanja banke (CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements, 2003, str. 12). V tretjem posvetovalnem dokumentu je definirana naslednja rešitev, ki pomeni vsaj delno priznavanje oblikovanih rezervacij kot načina za zmanjšanje pričakovanih izgub iz naslova terjatev bank (Rubin, 2003, str. 37):

- 150% utež, če so posebne rezervacije manjše od 20% zneska terjatve;
- 100% utež, če so posebne rezervacije večje od 20% zneska terjatve;
- 100% utež oziroma ob nacionalni diskreciji 50% utež, če so posebne rezervacije večje od 50% zneska terjatve.

Novo 150% uteži tveganja bo torej deležen nezavarovani del vseh terjatev (zmanjšan za znesek oblikovanih rezervacij), katerih poplačilo je v zamudi več kot 90 dni. Rezervacije, ki so bile oblikovane (statično) za ocenjene potencialne izgube, namreč ne zadoščajo za poplačilo škode v primeru nepredvidenega poslabšanja stanja dolžnika in nepričakovanih izgub iz tega naslova. Tudi ta sprememba v novi kapitalski ureditvi bi lahko pomenila enega izmed razlogov za zmanjšanje kapitalskih koeficientov bank po implementaciji Baselskih pravil (Sušnik, 2001, str. 31).

Za terjatve, pri katerih do zamud pri plačilu (še) ni prišlo, prepušča kapitalski sporazum možnost uporabe posebnih rezervacij diskrecijski presoji nacionalnega regulatorja, pri čemer naj bi bila lestvica uteži v obeh primerih enaka (Košak M., Košak T., 2004, str. 7).

Novost v tretjem posvetovalnem dokumentu za Basel II je tudi enostavni standardiziran pristop (*Simplified Standardised Approach*), ki v bistvu združuje najenostavnejše rešitve za izračun kapitalskih zahtev po standardiziranem pristopu, med katerimi velja omeniti sledeče (Poročilo z delavnice FSI/BSCEE Workshop on The New Capital Accord Proposals, 2003):

- uporaba ocen tveganosti nacionalne izvozne agencije;
- tehtanje terjatev do bank po prvi alternativni;
- 150% utež za tehtanje zapadlih terjatev, če je delež oblikovanih **posebnih rezervacij** v celotni vrednosti neporavnane dela terjatve manjši od 20%; sicer 100% utež;
- 100% utež za terjatve do podjetij.

IRB pristop pri merjenju kreditnega tveganja

Basel II loči dve vrsti IRB pristopa, in sicer osnovni (*Foundation*) in napredni (*Advanced*) IRB pristop. Pri prvem bodo banke same izračunavale le enostavno verjetnost neplačila (*probability of default - PD*), medtem ko bodo pri naprednem IRB pristopu banke same izračunavale tudi verjetno izgubo v primeru neplačila (*loss given default - LGD*) in izpostavljenost ob neplačilu (*exposure at default - EAD*).

IRB pristop poteka po naslednjem vrstnem redu. Najprej banka razvrsti naložbe glede na tip izpostavljenosti: podjetja, države, banke, majhni dolžniki, kapitalne naložbe (*equities*), posebni posojilni aranžmaji (*specialised lending*), listinjenje (*securitised assets*). Nato v banki pripišejo verjetnost neplačila za posamezen bonitetni razred in izgube v primeru neplačila ter prilagojene izpostavljenosti za posamezno naložbo. Sledi izračun uteži na podlagi komponent tveganja in izračun tveganju prilagojene aktive. Na koncu mora banka izračunati še višino kapitala, ki je potrebna za kritje tveganj (Poročilo z delavnice FSI/BSCEE Workshop on The New Capital Accord Proposals, 2003).

Pri uporabi IRB pristopa za merjenje kreditnega tveganja je vloga **rezervacij** nekoliko drugačna v primerjavi s standardiziranim pristopom za merjenje kreditnega tveganja. Znesek oblikovanih rezervacij neposredno zmanjšuje ocenjene pričakovane izgube (*expected losses*

- *EL*) tveganju prilagojene aktive, posredno pa to pomeni znižanje potrebnega obsega kapitala, ki bi ga sicer banka morala zagotavljati za pokrivanje ocenjenih pričakovanih izgub (Košak M., Košak T., 2004, str. 7). Pri IRB pristopu za izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje naj bi zagotovili ločevanje pričakovanih in nepričakovanih izgub ter dosegli, da se bodo prek kapitalskih zahtev krile le nepričakovane izgube. Pričakovane izgube pa naj bi se krile z ustreznimi **rezervacijami**. Oblikovane rezervacije naj bi banke namreč primerjale z izračunanimi pričakovanimi izgubami in morebitni presežek rezervacij vključile v dodatni kapital, morebitni primanjkljaj pa odštele od kapitala (Rubin, 2004, str. 44).

Za izračun presežka oziroma primanjkljaja rezervacij v postopku IRB bodo morale banke izmeriti pričakovane izgube kot produkt verjetnosti neplačila, izgube in izpostavljenosti ob neplačilu (CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements, 2003, str. 68):

$$EL = PD * LGD * EAD. \quad (2)$$

Pričakovane izgube bodo nato primerjale s skupnim obsegom oblikovanih rezervacij, ki vključujejo tako posebne kot splošne rezervacije. Presežek bo nastal v primeru, ko bodo rezervacije večje od ugotovljenih pričakovanih izgub oziroma v nasprotnem primeru primanjkljaj. Primanjkljaj bo treba odšteti od kapitala, in sicer polovico od temeljnega kapitala, polovico pa od dodatnega kapitala. Presežek rezervacij bo možno vključiti v dodatni kapital, vendar ne v celoti. Vključevanje v kapital bo omejeno glede na obseg tveganju prilagojene aktive in ne glede na obseg kapitala (Rubin, 2004, str. 44).

Listinjenje (sekuritizacija)

Pri listinjenju banka na podlagi ene ali več terjatev, ki zanje predstavljajo vir kreditnega tveganja, izda vrednostne papirje in jih proda investitorjem na kapitalskih trgih. Na ta način prenaša svojo kreditno izpostavljenost do originalnih dolžnikov iz terjatev na investitorje (kupce teh vrednostnih papirjev).

Listinjenje torej omogoča prenos kreditnega tveganja, kar posledično bankam zagotavlja zmanjšanje izpostavljenosti kreditnemu tveganju in torej manjši obseg potrebnega kapitala za pokritje tega tveganja. Vendar pa obstaja (in še vedno nastaja) zelo veliko različnih variacij listinjenja, ki v različni meri prenašajo kreditno tveganje od izdajatelja (banke) na investitorje (kupce vrednostnih papirjev). Pri nekaterih oblikah listinjenja del kreditnega tveganja ostaja pri banki (izdajatelju), ali pa ga ob izpolnitvi določenih pogojev (npr. padeč kvalitete portfelja terjatev, ki so osnova za izdajo vrednostnih papirjev) izdajatelj prevzame nazaj. Ravno zaradi tega skuša Basel II za vsako posamezno obliko listinjenja ugotoviti dejansko izpostavljenost kreditnemu tveganju in temu ustrezno obravnavo posla pri izračunu regulatornega kapitala.

Za mnogo terjatev, ki izvirajo iz poslovanja s prebivalstvom, banka izvede proces listinjenja. Zaradi teh terjatev banka oblikuje manj **rezervacij** kot v primeru, če listinjenja ne bi bilo. Listinjenje torej zmanjšuje celoten obseg rezervacij, ker z njim banka vsaj del kreditnega tveganja prenese na druge osebe. Vendar Baselski standardi zahtevajo, da se v primeru poslabšanja kvalitete listinjenih terjatev, zmanjša tudi obseg listinjenja. Tretji posvetovalni dokument v okviru Basla II določa posebno obravnavo listinjenja, ki se nanaša na terjatve, za katere je značilno zgodnje odplačilo dolga (*early amortisation*). Predpostavlja se namreč, da takšni mehanizmi delno ščitijo investitorje pred popolnim prevzemanjem tveganja izgube. Pristop Baselskega komiteja temelji na merjenju kvalitete tveganih terjatev. Če je kvaliteta terjatev visoka, potem Baselski standardi ne predpisujejo nobenih zahtev glede obravnave listinjenih sredstev pri izračunavanju kapitalske ustreznosti. Če pa se kvaliteta terjatev slabša, mora banka povečevati obseg svojega kapitala (CP3: Overview of The New Basel Capital Accord, 2003, str. 8).

Operativno tveganje

V novem kapitalskem sporazumu je operativno tveganje definirano kot tveganje izgube, ki je posledica neprimerne ali neuspešne izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov (CP3: Overview of The New Basel Capital Accord, 2003, str. 8). Definicija vključuje pravno tveganje in izključuje strateško tveganje in tveganje izgube ugleda.

Operativno tveganje spada med “druga tveganja”, t.j. tista tveganja, ki niso kreditna, tržna in obrestna tveganja. Operativnemu tveganju kot bistvenemu delu “drugih tveganj” bodo morale banke v prihodnosti nameniti vse več pozornosti in sredstev, prav tako pa tudi obvladovanju tega tveganja. Seveda pa bo način, ki ga bo izbrala posamezna banka, odvisen od cele vrste dejavnikov, med katerimi bodo tudi velikost in stopnja tehnološke razvitosti ter sama narava in kompleksnost njene dejavnosti. Kljub tem razlikam pa so dobri upravljalški informacijski sistemi, učinkovit sistem notranjih kontrol ter kvalitetno načrtovanje **rezervacij** za nepredvidene situacije bistvene sestavine uspešnega obvladovanja operativnih tveganj za banke vseh velikosti, ne glede na njihov predmet in obseg poslovanja (Majič, 2002, str. 48-49).

Okvir operativnega tveganja predvideva tri metode za izračun kapitalske zahteve za operativno tveganje, z naraščajočo kompleksnostjo in odzivnostjo na tveganje:

- enostavni pristop (*Basic Indicator Approach*),
- standardiziran pristop (*Standardised Approach*),
- napredni pristop (*Advanced Measurement Approaches – AMA*).

Enostavni pristop pri merjenju operativnega tveganja

Banka, ki uporablja enostavni pristop, mora oblikovati kapital za operativno tveganje v višini fiksnega odstotka (α) povprečnega letnega bruto prihodka zadnjih treh let. Kapitalska zahteva je izražena na naslednji način:

$$K_{EP} = BP * \alpha, \quad (3)$$

kjer je:

K_{EP} = kapitalska zahteva pri enostavnem pristopu;

BP = povprečni letni bruto prihodek v zadnjih treh letih⁴;

$\alpha = 15\%$ ⁵.

Standardiziran pristop pri merjenju operativnega tveganja

Pri standardiziranem pristopu so aktivnosti banke razdeljene v osem poslovnih področij: podjetniško financiranje, posli trgovanja, poslovanje s prebivalstvom, komercialno bančništvo, plačilni instrumenti, agentske storitve, upravljanje s sredstvi in posredovanje pri kupoprodaji vrednostnih papirjev prebivalstva.

Bruto prihodek je osnovni indikator za vsako poslovno področje. Služi kot približek obsega operacij oziroma obsega izpostavljenosti operativnemu tveganju vsakega poslovnega področja. Kapitalska zahteva za posamezno poslovno področje se izračuna kot produkt bruto prihodka in faktorja β^6 , ki pripada temu poslovnemu področju.

Celotna kapitalska zahteva je izračunana kot vsota delnih kapitalskih zahtev po posameznih poslovnih področjih. Izražena je z naslednjo formulo (CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements, 2003, str. 122):

$$KZ_{KSP} = \sum (BP_{1-8} * \beta_{1-8}), \quad (4)$$

kjer je:

KZ_{KSP} = celotna kapitalska zahteva za standardiziran pristop;

BP = bruto prihodek za vsakega izmed osmih poslovnih področij⁷ in

β_{1-8} = fiksni odstotek, predpisan s strani Baselskega komiteja, ki se nanaša na višino zahtevanega kapitala glede na bruto prihodek za vsako posamezno poslovno področje.

⁴ Bruto prihodek je definiran kot vsota neto obrestnega prihodka in neto neobrestnega prihodka.

⁵ Vrednost je predpisana s strani Baselskega komiteja in se nanaša na višino zahtevanega kapitala na nivoju industrije.

⁶ β predstavlja približek razmerja med izgubo iz operativnega tveganja za posamezno poslovno področje in agregatno višino bruto prihodka tega poslovnega področja na nivoju industrije.

⁷ Upošteva se letno povprečje zadnjih treh let.

Tabela 2: Poslovna področja in vrsta indikatorjev za standardiziran pristop

Poslovna področja	Indikator	β faktor v %
Podjetniško financiranje	Bruto dohodek	18 %
Posli trgovanja	Bruto dohodek	18 %
Poslovanje s prebivalstvom	Bruto dohodek	12 %
Komercialno bančništvo	Bruto dohodek	15 %
Plačilni instrumenti	Bruto dohodek	18 %
Agentske storitve	Bruto dohodek	15 %
Upravljanje s sredstvi	Bruto dohodek	12 %
Posredovanje pri kupoprodaji vred. papirjev za prebivalstvo	Bruto dohodek	12 %

Vir: CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements, 2003, str.122.

Napredni pristopi pri merjenju operativnega tveganja

Pri naprednih pristopih bo regulatorna kapitalska zahteva enaka merilu tveganosti, izračunanem s pomočjo internega sistema merjenja operativnega tveganja banke. Pri tem bo banka morala ustrezati določenim kvantitativnim in kvalitativnim kriterijem za napredne pristope (CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements, 2003, str. 124).

Basel II predpisuje določene kvalifikacijske kriterije, ki jih mora banka izpolnjevati, da lahko uporablja posamezne pristope. Banka mora za uporabo naprednih pristopov (*AMA*) za izračun kapitala za operativna tveganja izpolnjevati kvalitativne in kvantitativne standarde. Detajlni kriteriji v okviru kvantitativnih standardov se nanašajo na interno izdelane mere operativnega tveganja, namenjene izračunu regulatornih minimalnih kapitalskih zahtev. Eden izmed teh detajlnih kriterijev določa, da bodo nadzorniki od bank zahtevali izračun regulatorne kapitalske zahteve v smislu vsote pričakovanih izgub (*expected loss - EL*) in nepričakovanih izgub (*unexpected loss - UL*), razen če bo lahko banka dokazala, da lahko v svoji interni poslovni praksi ustrezno zajema pričakovane izgube. To pomeni, da če banka hoče, da bo njena minimalna regulatorna zahteva temeljila samo na nepričakovanih izgubah, mora nadzorniku zadovoljivo dokazati, da so njene pričakovane izgube ustrezno izmerjene in obračunane. Komisija verjetno misli na oblikovanje ustreznih **rezervacij** za pričakovane izgube (CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements, 2003, str. 128).

4.2.2. Drugi steber: Regulativni nadzor

Drugi steber kvalitativno dopolnjuje prvi steber, saj naj bi z regulativnim nadzorom banke vzpodbudili, da razvijajo in izboljšujejo tehnike in postopke upravljanja s tveganji.

Namen drugega stebra je zagotoviti, da bodo banke razpolagale s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji. V okviru drugega stebra bodo nadzorniki preverjali, ali ocena potrebnega regulatornega kapitala, ki jo je izdelala banka, ustreza profilu

tveganosti banke. Profil tveganosti banke je odvisen od tveganja, ki ga banka prevzema in kvalitete procesov upravljanj s tveganji. Nadzorniki bodo zato pri oceni tveganosti banke upoštevali ustreznost in učinkovitost procesov upravljanja s tveganji, sistemov notranjih kontrol in kvaliteto upravljanja banke.

Basel II določa, da mora banka zagotoviti zadosten znesek kapitala, ki ustreza zahtevam prvega stebra. Poleg tega morajo biti tudi rezultati stres testov⁸(*stress tests*) v skladu z minimalnimi zahtevami pri IRB pristopu, ki so določene v prvem stebri. Nadzorniki bodo proučili, ali ima banka glede na svoje namene ustrezen znesek kapitala. V primeru nezadostne višine kapitala bodo nadzorniki ustrezno ukrepali. To bo običajno pomenilo, da bodo od banke zahtevali zmanjšanje tveganosti in/ali oblikovanje dodatnega kapitala/**rezervacij** tako, da bo obstoječi kapital zadoščal zahtevam prvega stebra in rezultatom stres testov (CP3: The Second Pillar – Supervisory Review Process, 2003, str. 146).

Vsebinsko in obseg regulatornega nadzora opredeljujejo štiri temeljna načela (Kovač, 2003, str. 24). Prvo načelo pravi, da mora biti banka sposobna oceniti in vzdrževati kapital, ki ustreza tveganjem, ki jim je izpostavljena. V skladu z drugim načelom morajo nadzorniki preverjati interne ocene kapitalske ustreznosti in ustreznost obsega kapitala glede na tveganost bančnega poslovanja. Če navedeni procesi v banki niso ustrezni, morajo nadzorniki ukrepati. Tretje načelo določa, da morajo banke vedno poslovati nad regulatornim kapitalskim minimumom, pri čemer lahko nadzorniki zahtevajo povečanje minimalnega količnika kapitalske ustreznosti. Četrto načelo pa zahteva, da morajo nadzorniki ukrepati takoj, ko se pojavi možnost, da kapital banke pade pod raven, ki je ocenjena za ustrezno.

V sklopu specifičnih tem v okviru regulatornega nadzora so obravnavane tudi posredne rezervacije.

Posredne rezervacije (*provisions of implicit support*)

Rezervacije, ki se ne nanašajo na pogodbene kreditne posle (*provisions of implicit support*), povzročajo bančnim nadzornikom mnogo skrbi, saj v običajnih strukturah listinjenja te rezervacije zabrišejo jasne kriterije. Ob izpolnjevanju teh kriterijev lahko namreč banka iz izračuna regulatornega kapitala izključi listinjena terjatve.

⁸ Stres testi so testi občutljivosti na izjemne situacije, ki jih bodo v okviru drugega stebra nove kapitalske ureditve zavezane izvajati banke, ki bodo uporabljale IRB pristope. S pomočjo teh testov naj bi banke ocenile, v kakšnem obsegu bi se lahko kapitalske zahteve za kreditno tveganje povečale ob uresničitvi zamišljenega scenarija iz stres testa. Bančni nadzorniki pa bodo na podlagi rezultatov stres testov lahko zahtevali na eni strani zmanjšanje tveganja, ki bi se izkazalo za preveliko ob obstoječih kapitalskih resursih oziroma na drugi strani povečanje kapitala glede na potencialno večja znana tveganja (Rubin, 2003, str. 38). Problem stres testov je v tem, da krizne situacije v preteklosti niso dovolj reprezentativne za prihodnost (Poročilo s seminarja Advanced Risk Management Techniques, 2003).

V primeru neznačilnih struktur listinjenja pa te rezervacije razveljavljajo pomembnost prenosa tveganja. Z njihovim oblikovanjem banka namreč trgu signalizira, da je tveganje v bančnih knjigah še vedno vsebovano, torej da dejansko ni bilo prenešeno drugam. Izračun potrebnega kapitala banke torej v tem primeru podcenjuje resnično tveganje, ki mu je banka izpostavljena.

Če bo ugotovljeno, da je banka oblikovala posredne rezervacije v primeru listinjenih sredstev, se bo od banke zahtevalo, da njen kapital zadostuje za pokritje celotne izpostavljenosti, ki izhaja iz listinjenih sredstev, kot da ta sredstva ne bi bila listinjena. Poleg tega bo morala banka javno razkriti svoj prekršek, nacionalni nadzorniki pa bodo ustrezno ukrepali. Eden izmed ukrepov določa, da bodo nadzorniki od banke zahtevali razkritje oblikovanih posrednih rezervacij in/ali vzdrževanje dodatnega regulatornega kapitala, ki bo presegal minimalne kapitalske zahteve. Nadzorniki si bodo tudi prizadevali za spremembo delovanja banke, predvsem v smislu oblikovanja posrednih rezervacij (CP3: The Second Pillar - Supervisory Review Process, 2003, str.149-150).

4.2.3. Tretji steber: Tržna disciplina

Namen tretjega stebra (tržne discipline) je dopolniti prvi steber (minimalne kapitalske zahteve) in drugi steber (regulativni nadzor), in sicer s priporočili po javnem razkrivanju določenih podatkov. Ta steber predstavlja ključni in hkrati končni element za t.i. varno in skrbno poslovanje celotnega bančnega sistema. Preko tega stebra naj bi vsak udeleženec na trgu pridobil najpomembnejše podatke o posamezni banki (osnovne podatke o kapitalu, izpostavljenosti banke do posamezne vrste tveganj in navsezadnje kot rezultat tudi podatke o kapitalski ustreznosti banke). Poleg kvantitativnih podatkov bodo banke morale razkriti tudi kvalitativne podatke, tj. politiko in cilje upravljanja s posamezno vrsto tveganja (Poročilo z delavnice FSI/BSCEE Workshop on The New Capital Accord Proposals, 2003). Ker tretji steber zapoveduje večje razkritje bank o njihovem kapitalu, ustreznosti in izpostavljenosti, banke skrbi, da bodo morale odkriti zaupne podatke, s tem povezane stroške ter da bodo izgubile konkurenčno prednost z razkritjem upravljanja tveganj (Priatelj, 2004, str. 17).

Osrednji del tretjega stebra predstavljajo zahteve glede razkritja podatkov. V tem delu so natančno določene in v preglednih tabelah podane zahteve o razkritju, ki jih predpisuje tretji steber novega kapitalskega sporazuma.

Tabela 6 se nanaša na kreditno tveganje, in sicer na razkritja za portfelj prebivalstva pri IRB pristopu. Kvantitativne zahteve v tej tabeli predpisujejo razkritje dejanskih izgub (npr. odbitki in **posebne rezervacije**) v predhodnih obdobjih in kako se razlikujejo glede na pretekle izkušnje. Sledi razprava o dejavnikih, ki so vplivali na izgube v prejšnjih obdobjih (CP3: The Third Pillar – Market Discipline, 2003, str. 162-164).

5. SKLEP

Bančne rezervacije po svoji vsebini niso nič drugega kot popravki vrednosti naložb v bilanci stanja banke, po pomenu pa so današnji navidezni odpisi terjatev, za katere domnevamo, da v prihodnosti ne bodo poplačane, v breme prihodkov tekočega poslovanja. Bančne rezervacije torej igrajo izredno pomembno vlogo pri ugotavljanju uspešnosti poslovanja posameznih bank in njihovi medsebojni primerjavi, saj vplivajo na poslovni izid banke, prav tako pa tudi na njen količnik kapitalne ustreznosti.

Slovenske banke morajo v skladu z metodologijo Banke Slovenije oceniti kreditno sposobnost svojih dolžnikov in na podlagi tega vse svoje kreditne naložbe razvrstiti v pet bonitetnih razredov z oznakami od A do E. Odvisno od ocene pričakovane izpostavljenosti banke kreditnemu tveganju, torej tveganju, da dolžnik ne bo v dogovorjenih rokih poravnal dela ali celotne prevzete obveznosti (plačilo obresti, vračilo glavnice ipd.), morajo banke v svojih knjigah narediti popravek vrednosti naložbe oziroma oblikovati ustrezen znesek rezervacij. Banke imajo pri oblikovanju rezervacij nekaj manevrskega prostora, saj obstajajo znotraj posameznega razreda razponi med minimalno zahtevanimi in maksimalno dovoljenimi rezervacijami.

Celoten obseg bančnih rezervacij v Sloveniji predstavljajo posebne rezervacije iz naslova kreditnega tveganja za bilančne terjatve, ki so razvrščene v najvišji bonitetni razred A, posebne rezervacije zaradi izpostavljenosti kreditnemu tveganju za druge bilančne terjatve in zunajbilančne potencialne obveznosti, rezervacije za pokrivanje potencialnih izgub zaradi izpostavljenosti nekreditnim tveganjem ter splošne rezervacije, če se je banka odločila za njihovo oblikovanje.

Razlike, ki se med državami pojavljajo glede obsega in načina oblikovanja rezervacij, lahko pripišemo predvsem različnemu računovodskemu spremljanju rezervacij, neenaki davčni obravnavi rezervacij v posameznih državah in neenotnim predpisom, ki urejajo rezervacije same in tudi tistim, ki se nanašajo na kapitalno ustreznost bank.

Od dveh osnovnih računovodskih metod, ki jih imajo banke na izbiro, večina bank (tudi slovenske banke pri tem niso izjema) uporablja HCA metodo, ki jo določajo tudi splošno sprejeta računovodska načela. Metoda pri evidentiranju upošteva dejanske podatke. Rezervacije oblikujemo v breme prihodkov tekočega poslovanja. To pomeni, da bo dobiček tekočega leta nižji za (neto) oblikovane rezervacije. Če je bila obveznost v celoti poravnana, mora banka sprostiti (odpraviti) nekoč v preteklosti oblikovano rezervacijo na takšno terjatev, kar se bo v izkazu poslovnega izida odrazilo kot prihodek tekočega obdobja.

Učinek rezervacij na dobiček banke se kaže preko njihove davčne obravnave. Razlike so odvisne predvsem od tega, ali in katere rezervacije davčni predpisi v posamezni državi

priznavajo kot davčni odhodek, s katerim lahko banke znižujejo davčno osnovo davka od dobička.

Ker se banke in njihovo poslovanje v različnih državah med seboj zelo razlikuje, so v Banki za mednarodne poravnave v Baslu že leta 1988 pripravili prve standarde mednarodnega bančnega poslovanja, v relativno kratkem obdobju pa jih bo nadomestil novi kapitalski sporazum.

Novi kapitalski sporazum sicer neposredno ne posega na področje oblikovanja bančnih rezervacij, vendar pa bančne rezervacije v okviru sporazuma predstavljajo mehanizem zmanjševanja osnove za izračun kapitalске ustreznosti. Način uporabe bančnih rezervacij se seveda razlikuje glede na uporabljeni postopek pri ocenjevanju kreditnih tveganj. Pri standardiziranem pristopu za merjenje kreditnega tveganja bodo uteži pri ponderiranju tehtane aktive vezane na delež oblikovanih posebnih rezervacij za zapadle terjatve z zamudo plačila več kot 90 dni. Pri uporabi IRB pristopa za merjenje kreditnega tveganja pa znesek oblikovanih rezervacij neposredno zmanjšuje ocenjene pričakovane izgube tveganju prilagojene aktive, posredno pa to pomeni znižanje potrebnega obsega kapitala, ki bi ga sicer banka morala zagotavljati za pokrivanje ocenjenih pričakovanih izgub.

Tako slovenske kot vse ostale banke se morajo sprijazniti z dejstvom, da gre razvoj bančnega sistema v smeri zniževanja obrestne marže in da bo stabilno raven dobička v prihodnosti mogoče doseči zgolj z večjim obsegom poslovanja oziroma z večjim obsegom odobrenih posojil, kar nesporno vodi v prevzemanje kreditnega tveganja. Bistvo uspešnega obvladovanja tega tveganja so sistemi bančnih rezervacij, ki bodo v prihodnosti še bolj kot danes eden od ključnih dejavnikov za dosego tega cilja.

LITERATURA

1. Beattie Vivien A. et al.: Banks and bad debts: Accounting for Loan Losses in International Banking. Chichester : John Wiley & Sons, 1995. 201 str.
2. CP3: Overview of The New Basel Capital Accord. Consultative document. Basel : Basel Committee on Banking Supervision, April 2003. 18 str.
3. CP3: The First Pillar - Minimum Capital Requirements. Basel : Basel Committee on Banking Supervision, April 2003. 132 str.
4. CP3: The Second Pillar - Supervisory Review Process. Basel : Basel Committee on Banking Supervision, April 2003. 16 str.
5. CP3: The Third Pillar – Market Discipline. Basel : Basel Committee on Banking Supervision, April 2003. 15 str.
6. Davis E. Philip: Bank Credit Risk. Working Paper Series No. 8. London : Bank of England, 1993. 46 str.
7. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
8. Gray Rob, Laughlin Richard: Financial Accounting: Method and Meaning. London : Van Nostrand Reinhold, 1988. 126 str.
9. Greenawalt M. B., Sinkey Joseph F.: Loan loss experience and risk taking behaviour at large commercial banks. Journal of Financial Services Research, 5(1991), 1, str. 43-59.
10. Guttentag J. M., Herring R. J.: Disaster Myopia in International Banking. Princeton University Essays in International Finance. Princeton (New Jersey) : Princeton University Press, 1986. 224 str.
11. Holthausen Robert W.: Accounting method choice: Opportunistic behaviour, efficient contracting and information perspectives. Journal of Accounting and Economics, Amsterdam, 12(1990), 1-3, str. 207-218.
12. Karpe Primož: Upravljanje bančnih tveganj. Bančni vestnik, Ljubljana, 46(1997), 1-2, str. 36-38.
13. Karpe Primož: Klasična tveganja bančnega poslovanja – kreditno tveganje. Bančni vestnik, Ljubljana, 46(1997a), 4, str. 36-38.
14. Keeton W. R., Morris C. S.: Why do banks' loan losses differ? Economic Review, Kansas City, May 1987, str. 3-21.
15. Komerički Tina: Vpliv razvrstitve dolžnikov na oblikovanje bančnih rezervacij. Revizor, Ljubljana, 15(2004), 3, str. 64-78.
16. Košak Marko, Košak Tomaž: Primernost sistema dinamičnih rezervacij za slovenske banke (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004), 1-2, str. 2-9.
17. Košak Marko, Košak Tomaž: Primernost sistema dinamičnih rezervacij za slovenske banke (2). Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004a), 3, str. 2-8.
18. Kovač Mateja: Regulatorni nadzor v Baslu II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 12, str. 24-30.
19. Majič Mojca: Operativno tveganje: definicija, regulacija in merjenje. Borak Neven et al., ed., Basel 2. 8. strokovno posvetovanje o bančništvu. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 47-60.
20. McKenzie G., Thomas S.: The economic implications of international banking. In House of Commons, Treasury and Civil Service Select Committee, International Monetary Arrangements, appendix to Vol. III, 1983. str. 207-213.
21. McKenzie G., Thomas S.: Financial Instability and the International Debt Problem. London : Macmillan, 1991. 211 str.

22. Mednarodni računovodski standardi 2001. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2001. 1357 str.
23. Mengle D. L.: Market-value accounting and the bank balance sheet. Contemporary Policy Issues, 1990, 8, str. 82-95.
24. Minsky H.: Financial instability revisited: the economics of disaster. In Board of Governors of the Federal Reserve System, Reappraisal of the Federal Reserve Discount Mechanism, Washington, DC, 1972. 175 str.
25. Moyer Susan E.: Capital adequacy ratio regulations and accounting choices in commercial banks. Journal of Accounting and Economics, Amsterdam, 13(1990), 2, str. 123-154.
26. Mramor Dušan: Poglavja iz poslovnih financ. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 125 str.
27. Načrtovanje davčne bilance za 2003. Denar, Ljubljana, 13(2003), 18, str. 5-9.
28. Nikolić Ranko: Kreditne naložbe bank in rezervacije – kako določiti ustrezno pokritje? Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 12, str. 2-7.
29. Nikolić Ranko: Bančne rezervacije z vidika poslovanja bank. Kapital, Maribor, 11(2002), 284, str. 28-30.
30. Prijatelj Marko: Basel 2 – nuja ali nepotrebna muja? Finance, Ljubljana, 13(2004), 22(03.02.2004), str. 17.
31. Prohaska Zdenko: Finančni trgi. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 205 str.
32. Pyle David H.: Capital regulation and deposit insurance. Journal of Banking and Finance, Amsterdam, 10(1986), 2, str. 189-201.
33. Ribnikar Ivan: Od denarja do medvedjega trenda: pojmi in izrazi v ekonomiji. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. 229 str.
34. Rubin Saša: Basel II tretjič. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 9, str. 35-40.
35. Rubin Saša: Kolesje Basla II se vrti naprej. Bančni vestnik, Ljubljana, 53(2004), 4, str. 43-48.
36. Slovenski računovodski standardi 2001. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2002. 319 str.
37. Sporen davčni status rezervacij. Dnevnik, Ljubljana, 48(1998), 212(07.08.1998), str. 5.
38. Sušnik Saša: Predlagane spremembe mednarodnih standardov kapitala in kapitalске ustreznosti bank. Borak Neven et al, ed., Analiza bančnih tveganj. 6. strokovno posvetovanje o bančništvu. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 21-32.
39. Sušnik Saša: Posledice uveljavitve novega baselskega sporazuma za slovenske banke. Borak Neven et al., ed., Banke in denarna politika. 7. strokovno posvetovanje o bančništvu. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2001, str. 25-39.
40. Thomas Arthur L.: The FASB and the allocation fallacy. Journal of Accountancy, New York, November 1975, str. 65-68.
41. Turk Ivan et al.: Finančno računovodstvo. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2001. 841. str.
42. Zafred Ida Jasna: Dolgoročne rezervacije v slovenskem obračunskem sistemu (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 47(1997), 6, str. 7-10.
43. Zafred Ida Jasna: Dolgoročne rezervacije v slovenskem obračunskem sistemu (2). Bančni vestnik, Ljubljana, 47(1997a), 7-8, str. 15-18.
44. White Lawrence J.: On the measurement of bank capital. Proceedings of a Conference on Market Value Accounting, Securities and Exchange Commission, Washington, DC, November 1991. 29 str.
45. 1988 Capital Accord. Basel : Basel Comittee on Banking supervision, 1988. 30 str.

VIRI

1. Ernst & Young: International Bank Taxation. London : Euromoney, 1993.
2. IAS 37: Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets, 2003.
[URL: <http://www.iasplus.com/index.htm>], 10.05.2004.
3. Navodilo za izvajanje sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk ter sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 78/03).
4. Poročilo z delavnice FSI/BSCEE Workshop on the New Capital Accord Proposals, 2003.
[URL: http://213.250.51.72/html/basel2/04_gradiva/gradiva.htm], 22.12.2003.
5. Poročilo s seminarja Advanced Risk Management Techniques, 2003.
[URL: http://213.250.51.72/html/basel2/04_gradiva/gradiva.htm], 22.12.2003.
6. Price Waterhouse: Guide to Auditing the Allowance for Loan Losses of Banks. Price Waterhouse, 1992.
7. Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).
8. Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 85/02).
9. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99, 59/01, 55/03, 110/03).
10. Zakon o davku od dobička pravnih oseb (Uradni list RS, št. 72/93).
11. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o davku od dobička pravnih oseb (Uradni list RS, št. 20/95).
12. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o davku od dobička pravnih oseb (Uradni list RS, št. 34/96).

PRILOGE

PRILOGA A: Rezultati raziskave Price Waterhouse o oblikovanju bančnih rezervacij

Tabela 3: Izsek iz raziskave Price Waterhouse o oblikovanju bančnih rezervacij v 14 državah

	Avstralija	Luksemburg	Francija	Nemčija	Japonska	Švica	Združene države Amerike
1. Kakšni so kriteriji za oblikovanje rezervacij:							
a) posebne rezervacije	Posebnih pravil ni. Odločitve v zvezi z rezervacijami so prepuščene managementu banke.	Posebnih pravil ni. Odločitve v zvezi z rezervacijami so prepuščene managementu banke.	Posebnih pravil ni. Odločitve v zvezi z rezervacijami so prepuščene managementu banke.	Posebnih pravil ni. Odločitve v zvezi z rezervacijami so prepuščene managementu banke.	Posebne rezervacije se oblikujejo na podlagi odločitev managementa banke, ki pa morajo biti odobrene s strani Ministrstva za finance.	Posebnih pravil ni. Odločitve v zvezi z rezervacijami so prepuščene managementu banke.	ZDA ne ločijo posebnih in splošnih rezervacij. Smernice za oblikovanje rezervacij določajo GAAP, Federal bank regulatory agencies, Statement of Financial Accounting Standards 5 in Accounting for Contingencies.
b) splošne rezervacije	Ni uradnih navodil.	Ni posebnih kriterijev, ki bi morali biti izpolnjeni za oblikovanje splošnih rezervacij.	Splošne rezervacije so dane na stran v Sklad za splošna bančna tveganja.	Oblikovanje splošnih rezervacij je sicer zahtevano, ni pa posebnih pravil glede zneska teh rezervacij.	Obvezne.	Ni uradnih navodil. Splošne rezervacije se ponavadi oblikujejo, toda višina je odvisna od odločitev managementa.	
2. Katere druge rezervacije še oblikujejo?	Rezervacije zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju. Rezervacije za zunajbilančna sredstva in obveznosti banke.	Rezervacije zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju. Skrite rezerve. Fond za splošna bančna tveganja.	Rezervacije zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju.	Skrite rezerve. Rezervacije zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju.	Državni dolg. Ostale rezervacije, ki se nanašajo na kredite.	Rezervacije zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju. Skrite rezerve.	Rezervacije zaradi izpostavljenosti deželnemu tveganju.

Tabela 3 (nadaljevanje)

	Avstralija	Luksemburg	Francija	Nemčija	Japonska	Švica	Združene države Amerike
3. Obdobjenje: Ali obstaja podobnost med davčno in računovodsko obravnavo rezervacij?:	Posebne in splošne rezervacije ne zmanjšujejo davčne osnove, odpisi slabih kreditov pa jo zmanjšujejo.	Davčna in računovodska obravnavata rezervacije je v glavnem podobna. Posebne, splošne in rezervacije za deželna tveganja zmanjšujejo davčno osnovo.	Davčna in računovodska obravnavata rezervacij je v glavnem podobna.	Obstaja splošna podobnost med davčno in računovodsko obravnavo rezervacij.	Davčna in računovodska obravnavata rezervacij je v glavnem podobna.	Računovodski predpisi veljajo tudi za davčne namene.	Rezervacije ne zmanjšujejo davčne osnove dokler vrednost kredita ni odpisana.
4. Vpliv rezervacij na kapitalско ustreznost							
a) Kakšna je obravnavata posebnih rezervacij v okviru kapitaliske ustreznosti?	Posebne rezervacije se odštejejo od vrednosti pripadajočih sredstev.	Rezervacije so izključene iz lastnih skladov in zmanjšujejo vrednost pripadajočih sredstev v bilanci stanja.	Posebne rezervacije se odštejejo od vrednosti pripadajočih sredstev.	Posebne rezervacije se odštejejo od vrednosti pripadajočih sredstev.	Posebne rezervacije se odštejejo od vrednosti pripadajočih sredstev.	Posebne rezervacije se odštejejo od vrednosti pripadajočih sredstev.	Rezervacije zmanjšujejo vrednost neodplačanih kreditov v bilanci stanja.
b) Kakšna je obravnavata splošnih rezervacij v okviru kapitaliske ustreznosti?	Od septembra 1993 so splošne rezervacije izključene iz kapitala.	Izključene iz lastnih fondov. Skrite rezerve in fond za splošna bančna tveganja sta vključena v lastni fond.	Splošne rezervacije so vključene v kapital 1. reda (tier 1 capital).	Splošne rezervacije niso izključene iz pripadajočih sredstev.	Splošne rezervacije so vključene v kapital 2. reda (tier 2 capital).	Splošne rezervacije se v kapitalu upoštevajo kot skrite rezerve.	Ameriške banke lahko splošne rezervacije upoštevajo kot sestavino kapitala 2. reda (tier 2 capital).
c) Kakšna je minimalna vrednost količnika kapitaliske ustreznosti?	8%	8%	8%	od maja 1993 8%	8%	Različno za posamezne kategorije sredstev.	8%

Vir: Price Waterhouse Survey, 1992.

Obrazec RAZ – 1 je sestavljen iz 20 stolpcev.

V stolpec številka 1 vpiše banka matične številke pravnih ali fizičnih oseb, v stolpec številka 2 pa nazive dolžnikov, do katerih banka izkazuje terjatev oziroma prevzeto ali potencialno obveznost.

V posamezne stolpce od številke 3 do številke 7 se vnesejo zneski bilančnih postavk in zunajbilančnih postavk – prevzetih in potencialnih obveznosti za dolžnika, ne glede na njihov rok dospelja. Zaradi celovitega pregleda »portfelja«, ki se nanaša na posameznega dolžnika se v poročilo vnesejo stanja vseh postavk, tudi tistih, ki se ne razporejajo in se zanje ne ugotavlja potencialnih izgub.

Stolpec številka 8 prikazuje znesek obračunanih prihodkov, ki jih mora banka izključevati, kar pomeni, da mora zanje oblikovati 100% popravke vrednosti.

Stolpec številka 9 prikazuje celotno izpostavljenost in je seštevek stolpcev od 3 do 7, stolpec številka 9a pa prikazuje znesek terjatev za razvrstitev v skupine oziroma predstavlja osnovo za izračun rezervacij. Stolpec 9a je celotna izpostavljenost (stolpec 9), zmanjšana za vrednosti tistih postavk, za katere ni potrebno ugotavljati potencialnih izgub oziroma izračunavati potrebnih posebnih rezervacij.

Stolpec številka 10 vsebuje razvrstitev terjatev v skupino A, stolpec številka 11 pa razvrstitev terjatev v ostale skupine (skupine B, C, D in E). V stolpec številka 12 se vpiše oznaka skupine iz razvrstitve za stolpec 11.

V stolpec številka 13 se vnese % (z dvema decimalkama) ugotovljenih potencialnih izgub za terjatve v skupinah B, C, D in E, ki ga za posameznega komitentata določi banka, za skupino E pa se vnese znesek potencialnih izgub v višini 100%. Stolpec številka 13a pa prikazuje znesek potencialnih izgub, kar pomeni, da znesek iz stolpca 11 pomnožimo z % iz stolpca 13.

Stolpec številka 14 vsebuje znesek oblikovanih posebnih rezervacij v obliki popravkov bilančnih terjatev za posameznega dolžnika po stanju na dan poročila. Stolpec številka 15 pa predstavlja znesek oblikovanih posebnih rezervacij za zunajbilančne obveznosti za posameznega dolžnika, ki se knjižijo na kontu posebnih rezervacij na pasivi bilance stanja banke.

V stolpec številka 16 se vnese znesek dodatno potrebnih posebnih rezervacij iz naslova kreditnega tveganja. Ta znesek predstavljajo popravki za bilančne terjatve in posebne rezervacije za zunajbilančne obveznosti (stolpec 13a minus stolpec 14 minus stolpec 15). V primeru, da je znesek iz stolpca 14 in 15 večji od zneska potencialnih izgub v stolpcu 13a, se razlika vpiše z negativnim predznakom. To potem pomeni, da ima banka za dolžnika preveč oblikovanih posebnih rezervacij.

Stolpec številka 17 vsebuje oznako skupine razvrstitve, v katero bi bil uvrščen komitent v primeru, če banka zanj ne bi pridobila prvovrstnega zavarovanja ali zavarovanja z zastavo nepremičnine.

V stolpec številka 18 banka vpiše znesek že oblikovanih rezervacij za deželna tveganja. V primeru domačih dolžnikov oziroma tujih dolžnikov, ki so iz držav z deželnim tveganjem 0%, se pusti prazno mesto.

PRILOGA C: Obrazec RAZ-2

Obrazec RAZ-2

_____ (banka)

TERJATVE IN ZUNAJBILANČNE OBVEZNOSTI BANKE
DO FIZIČNIH OSEB

na dan _____

v tisoč SIT

Zap. štev.	Naziv dolžnika	Bilančne terjatve	Zunajbilančne obveznosti	Skupaj (2+3)	Oznaka skupine	Oznaka skupine brez zavarovanja	Oznaka zavarovanja
1	2	3	4	5	6	7	
I. Fizične osebe, ki ne opravljajo dejavnosti (prebivalstvo)							
1.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
2.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
3.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
4.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
5.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
6.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
7.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
8.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
9.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
10.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
	Skupaj (1 do 10)	_____	_____	_____			
	Skupaj vse fizične osebe I.	_____	_____	_____			
II. Fizične osebe, ki opravljajo dejavnost (podjetniki) in nimajo matične številko							
1.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
2.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
3.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
4.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
5.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
6.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
7.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
8.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
9.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
10.	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
	Skupaj (1 do 10)	_____	_____	_____			
	Skupaj vse fizične osebe II.	_____	_____	_____			
	SKUPAJ VSE FIZIČNE OSEBE	_____	_____	_____			

V stolpec 1 dolžnike vnesti po višini zneska iz stolpca 4.

V stolpec 7 se vpiše oznaka:

- BV - bančna vloga
- VP - vrednostni papirji
- J - nepreklicno jamstvo banke
- H - zastava nepremičnin
- Z - zavarovalnica (navesti naziv zavarovalnice)
- P - porok (navesti število porokov)
- D - drugo (navesti obliko zavarovanja)

Vir: Navodilo za izvajanje sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk ter sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2003.

PRILOGA D: Obrazec REZ

Obrazec REZ

_____ (banka)

ZBIRNI PREGLED RAZVRSTITVE TERJATEV IN OBLIKOVANJA POSEBNIH REZERVACIJ

na dan _____

I. Kreditno tveganje

v tisoč SIT

Skupina razvrstitve	ZNESEK RAZVRŠČENIH TERJATEV			Oblikovane posebne rezervacije - popravki (brez izključenih prihodkov)	Popravki za izključene prihodke	Razlika zaradi restrukturiranja terjatev **	Oblikovane posebne rezervacije v pasivi	Oblikovane posebne rezervacije za izravnavo	SKUPAJ 5 + 6 + 8 + 9	Dodatno potrebne rezervacije za kreditno tveganje
	Bilancijske terjatve	Zunajbilancijske obveznosti	SKUPAJ (stolpec 9a iz RAZ-1)							
1	2	3	4 = 2 + 3	5	6	7	8	9	10	11
A										
B										
C										
D										
E										
SKUPAJ										

* Vključene terjatve do BS, BS, evropskih skupnosti, vlad in centralnih bank držav EEA in z njimi primerljivih držav OECD v znesku _____

** Vpiše se razlika med zneskom rezervacij, ki je zadržan glede na razvrstitev terjatve pred restrukturiranjem.

*** Za skupino A se vnese znesek oblikovanih posebnih rezervacij po 3. točki sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic.

II. Deležno tveganje: oblikovane rezervacije (znesek iz stolpca 18 obrazca RAZ-1) _____; znesek dodatno potrebnih deželnih rezervacij: _____

Sestavil:
Kontroliral:
Datum:

Žig in podpis odgovorne osebe

Vir: Navodilo za izvajanje sklepa o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk ter sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic, 2003.

Obrazec REZ je sestavljen iz dveh delov. Prvi del obrazca prikazuje zbirni pregled razvrstitve terjatev in oblikovanje posebnih rezervacij za kreditno tveganje, drugi del pa za deželno tveganje.

V sklopu prvega dela, ki se nanaša na kreditno tveganje, vsebuje obrazec 11 stolpcev. Stolpci 2, 3 in 4 prikazujejo znesek razvrščenih terjatev (stolpec 9a iz obrazca RAZ – 1). Po skupinah se prikažejo seštevki bilančnih terjatev, zunajbilančnih obveznosti in skupaj razvrščenih terjatev. Vnesejo se torej le zneski postavk, ki so predmet razvrstitve. Stolpec 5 predstavlja znesek oblikovanih posebnih rezervacij za kreditna tveganja. V stolpcu 6 so prikazani popravki za izključene prihodke. Vnesejo se zneski izključenih prihodkov, ki so knjiženi na aktivni bilance stanja banke. Stolpec 7 predstavlja razliko zaradi restrukturiranja terjatev. Vnese se razlika med zneskom rezervacij, ki je zadržan glede na razvrstitev terjatve pred restrukturiranjem. V stolpec 8 se vnese znesek oblikovanih posebnih rezervacij za kreditno tveganje, ki se knjižijo na pasivni strani bilance stanja banke. Stolpec 9 vsebuje znesek oblikovanih posebnih rezervacij za izravnavo, ki jih mora banka oblikovati, če seštevki vseh ugotovljenih potencialnih izgub v posamezni skupini znese manj od zneska, izračunanega z uporabo minimalno predpisanega odstotka za posamezno skupino. Stolpec 10 je seštevki vseh posebnih rezervacij za kreditna tveganja in izključenih prihodkov (seštevki stolpcev 5, 6, 8 in 9). Stolpec 11 je namenjen prikazu zneska dodatno potrebnih rezervacij za kreditno tveganje.

Drugi del obrazca REZ obravnava deželno tveganje. Pod drugo točko se v obrazec najprej vnese skupaj seštevki iz stolpca 18 v RAZ – 1. Za izračun potencialnih izgub in potrebnih rezervacij za deželno tveganje si mora banka pri tujih osebah pripraviti posebne dodatne izračune. Osnova za izračun je znesek skupaj izpostavljenost. V obrazec RAZ – 1 se vnese samo znesek že oblikovanih rezervacij, v obrazec REZ pa končni izračun oziroma seštevki dodatno potrebnih rezervacij za deželno tveganje. Znesek dodatno potrebnih rezervacij za deželno tveganje se izračuna kot razlika med izračunano obveznostjo in seštevkom oblikovanih rezervacij za deželno tveganje iz stolpca 18.

SLOVAR TUJIH IZRAZOV

Advanced IRB Approach - napredni IRB pristop

Advanced Measurement Approaches (AMA) - napredni pristop

Basic Indicator Approach - enostavni pristop

Cognitive Dissonance - spoznavna neskladnost

Disaster Myopia - uničujoča kratkovidnost

Dynamic provisioning, statistical provisioning - dinamične ali statistične rezervacije

Early amortisation - terjatve, za katere je značilno zgodnje odplačilo dolga

Equities - kapitalske naložbe

Expected losses (EL) - pričakovane izgube

Exposure at default (EAD) - izpostavljenost ob neplačilu

Foundation IRB Approach - enostavni IRB pristop

Historic cost accounting (HCA) – računovodska metoda, ki temelji na preteklih podatkih

Loss given default (LGD) – verjetna izguba v primeru neplačil

Market value accounting (MVA) – računovodska metoda, ki temelji na tržni vrednosti postavk

Multilateral development banks – multilateralne razvojne banke

Pool – razred kreditov

Probability of default (PD) - verjetnost neplačila

Provisions of implicit support - posredne rezervacije

Public sector entities – osebe javnega sektorja

Random-walk – slučajni hod

Securitised assets - listinjenje

Simplified Standardised Approach - enostavni standardiziran pristop

Specialised lending - posebni posojilni aranžmaji

Standardised Approach - standardiziran pristop

Stress tests - stres testi

Tier one capital, core capital - temeljni kapital

Tier two capital, supplementary capital - dodatni kapital

Unexpected losses (UL) - nepričakovane izgube